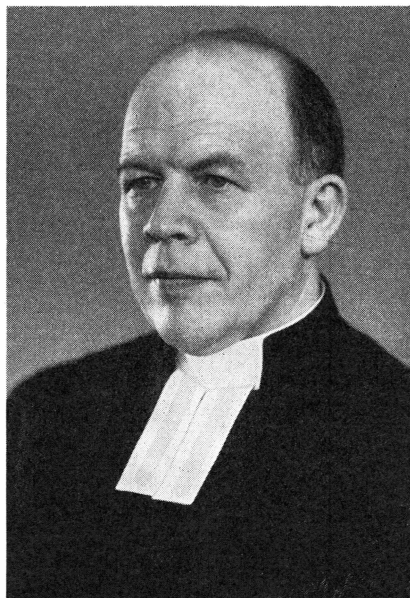

Från hembygdsarbetet

IN MEMORIAM

ERIK SÖDERLUND

Det var ett smärtsamt bud, som nådde den uppländska hembygdsrörelsen, när det blev känt att kyrkoherde Erik Söderlund i Knutby slutat sin livsvandring. Sällan har en bygd känt ett sådant tomrum som Erik Söderlunds bortgång innebar. Han stod mitt uppe i sin manngärning och mänskligt att döma skulle det ha förunnats honom att få verka inom sina rika intressen ännu många år.

För en församlingsherde är det den direkta själavården som är det viktigaste. Så kände också Erik Söderlund det. Han blev sina församlingsbors varmaste vän. Men han fick med tiden också stark kärlek till

bygden där församlingsborna levde. Han fann det fullt naturligt att en sann och upplyst människa skulle vara förtrogen med sin hemtrakt, dess minnen och, för att använda ett gammalt antikvariskt uttryck, dess »märkvärdigheter». I Knutby-Bladåkers fornminnes- och hembygdsförbund fick Erik Söderlund den rätta plattformen för att samla bygdens befolkning inom de historiskt upplysande och kulturminnesvårdande intressena. David Berglund hade lagt grunden till hembygdsstudierna genom skapandet av den älskade Gammelgården vid kyrkan, Erik Söderlund blev nu den som på ordförandeposten sammanhöll och berikade rörelsen. Ärligen hölls vid slutet av juli eller början av augusti den stora hembygdsfesten på Gammelgården, där kyrkoherden alltid fick välkomna stora skaror unga och gamla, där ett spelmanslag gav färg och fest åt sammankomsten, där inbjudna experter höll värdefulla föredrag i olika, till bygden knutna ämnen, där i regel ett färgerant skådespel gavs eller en drastisk bystämma hölls och där David Berglund och hans trogna medhjälpare i kulturhistorisk sakkunskap, bland dem naturligtvis kyrkoherden, upplyste och förnöjde alla vetgiriga lyssnare vid högt skattade rundvandringar i Gammelgårdens alla många hus, från fatburen från Burvik till Domargården från Åsby.

Det är i sanning tomt efter kyrkoherden i Knutby, ordföranden i Knutby-Bladåkers hembygdsförbund vännen Erik Söderlund.

N. S.

ERNST KILLANDER

Lovö hembygdsförening sörjer djupt och saknar ständigt sin avhållne ordförande och stiftare, som så oförberett rycktes ifrån oss 24 jan. 1958. Det blev ett hårt slag för alla som samarbetade med honom, icke minst för oss i hembygdsföreningens styrelse.

För den stora allmänheten var Ernst Killander mest känd för sina insatser för kyrkan och idrotten samt som arrangör av stora festligheter, såsom kungajubileer och prinsessbröllop, kung Gustafs begravning etc. Han igångsatte och organiserade många stora insamlingar till välgörande ändamål, stundom med miljonbelopp till resultat. Alla kände igen honom när han kom cyklande på Stockholms gator. Han var otroligt populär i alla samhällsskikt, ungdomlig, glad och god.

Det tycktes som kunde han inte få nog mycket att göra. Han ville gärna bilda nya föreningar för skilda ideella ändamål. När Ernst Killander 1937 blivit skriven i Lovö socken, bad jag honom hjälpa mig att

bilda en hembygdsförening för hela Färentuna härad. Den bildades i jan. 1938. Så började vårt samarbete, som pågick i 20 år. Förgäves försökte han 1938 få museilokaler, först i Drabantstallet och sedan i Götiska tornet. Sedan häradets hembygdsförening blivit kvävd av Färingsö fornminnesförening, Föreningen Drottningholmsholmsmalmen och Ekerö hembygdsförening, fann Killander sig föranlåten att bilda Lovö hembygdsförening, vilket skedde i dec. 1950. Vid sin död var han därtill ordförande i Gamla stans hembygdsförening samt styrelsesuppleant i Stockholmstraktens hembygdsförening. Samfundet för hembygdsvård gav honom sin blå nål 1952.

Killander var ingen kulturhistoriker av facket, men höll dock ett par föredrag om Drottningholms slotts historia och om invigningen av China slott samt samlade in uppgifter om Lovö från ortsnamnsarkivet. Han återupptog bruket av Valborgsmässaöld och Majstång för alla sockborna gemensamt och införde ljuståg i slottskapellet på Adventsöndagen, varvid han själv medverkade som recitator i växelverkan med ljustågsbarnen. Det var han som införde seden att i Allhelgonadagens hög-

mässa tända ett ljus fäst på altarringen för varje sockenbo som avlidit sedan föregående Allhelgonadag, varvid namnen lästes upp i tur och ordning efter dödsdag. Allhelgonadagen 1950 tände han ett särskilt stort ljus för konung Gustaf V. Samtidigt skänkte han en stor ljusbåge av koppar till konungens minne till Lovö kyrka.

Enär Ernst Killander var vän med hovet och de flesta överhetspersoner kunde han lättare än andra få tillstånd att ordna festligheter i Drottningholms slottspark och alla slottet tillhöriga lokaler. Genom att han kände så många sångare kunde han utan svårighet få sångkörer att uppträda gratis vid våra festligheter. I sitt stora, för alla öppna hem kunde han bjuda in allesammans på kaffe. Slutligen kände han bussbolagets chef och fick hyra bussarna gratis för hembygdsföreningens utfärder. »Det ordnar jag» var ett stående uttryck hos föreningens ordförande, så snart någonting i arrangemangen hakade upp sig. Det säger sig självt att vi nu måste dra in åtskilligt på staten och att det lätt hakar upp sig när vi måste reda oss utan honom.

Under sitt sista levnadsår kämpade Ernst Killander ihärdigt mot Lovö kyrkas vandalisering, icke minst genom artiklar i ortstidningen för vår vackra altartavlas bibehållande och mot ett i hans tycke fullt modernistiskt krucifix. Några dagar före sin död skrev han till biskopen och vädjade till denne att vägra tillstånd för kyrkorådet att sälja den kulturhistoriskt mycket märkliga prästgårdsbyggnaden, skänkt på Pingstdagen 1740 av drottning Ulrika Eleonora d. y. För undertecknad var han en ständig bundsförvant i hembygdsvården, ett moraliskt stöd i kampen för bevarandet av kultur- och naturvärdena.

Berit Wallenberg

K. E. LARSSON

När Sydvästra Upplands hembygds-gille år 1948 beslöt att överlämna de gårdar som gillet, efter det desamma återställt, hade lyckats bevara åt eftervärlden, nämligen Härkeberga kaplansgård i Härkeberga socken och Lottas gård i Kvek i Fröslunda socken, fann det sig naturligt att den förra överlämnades till Nordiska museet och den senare till Upplands fornminnesförening. På båda platserna hade det också lyckats hembygds-gillet att få goda och trogna vårdare, ett ärende som är nog så betydelsefullt då det gäller att hålla ett friluftsmuseum vid liv. Vid Kvekgården kom det att falla på K. E. Larssons lott att sköta om denna gård och det

kunde väl knappast funnits någon som var mer lämpad för den uppgiften. För Upplands fornminnesförening har det känts tryggt att veta att K. E. Larsson ständigt befann sig på sin post vid Kvekgården eller i dess närhet. Det innebar för den skull en stor förlust för Kvekgården och fornminnesföreningen när K. E. Larsson, som var född 1892, gick bort 25 april 1958.

Vi är glada över att vi med godsägare Landelius' på Taxnäs goda välvilja kunde iordningställa en vaktarbostad strax intill Kvekgården, där familjen Larsson kunde bo alldeles i gårdens närhet och där nu fru Larsson kvarbor som Kvekgårdens vårdarinna. Upplands fornminnesförening uttalar sitt tack till K. E. Larsson för hans goda vaktargärning och vet att Kvekgårdens vård alltså ligger i goda händer.

N. S.

SOLLENTUNA GAMLA SOCKENSKOLA BLIR SKOLMUSEUM

Vi firade ett i sitt slag märkligt jubileum i Sollentuna för några år sedan: 1954 var det nämligen 150 år sedan vårt första kommunala skolreglemente fastställdes, vårt första skolhus uppfördes och vår förste utbildade lärare anställdes.

I Svenska Turistföreningens resehandbok över Öland (Stockholm 1925) angives det gamla skolhuset i Köping från år 1840 som vårt att observera, därför att det tillkommit före folkskolestadgan och de flesta skolhus från den tiden redan försvunnit. Beaktar vi det förhållandet att Sollentuna sockens första skolhus från 1804 ännu står kvar och därtill är i gott stånd, blir vår gamla sockenskola i sanning märklig. Visserligen användes den icke längre för sitt ursprungliga ändamål och visserligen finns det enstaka, betydligt äldre skolhus här och var — t. o. m. sådana som ännu brukas i undervisningens tjänst — men de kommuner, som har kunnat bevara sin första sockenskola, uppförd långt före folkskolestadgans tillkomst, torde dock vara ganska få.

Utom av församlingens präster, som här i Sollentuna meddelat undervisning åt konfirmander i komministergården, i »Kista skola», där någon lokal tydligen upplåtits för ändamålet, hade under 1700-talet barnundervisningen meddelats i »den så kallade skola-kammaren» i sockenstugan (nuv. klockargården) vid kyrkan av därtill icke utbildade »barnskolmästare». Vi vet att sockenskräddaren år 1765 bodde i skolkammaren; man kan förmoda, att han jämväl var skolmästare. Vi vet också,

Bild 1. Bilden av Klasro visar att den gamla sockenskolan ännu är väl bevarad, trots att den 1954 fyllde 150 år.

att församlingen några år senare anställde en skomakare som lärare här »i anseende till nyttan av en sådan person för deras barn».

Förutsättningar för bättre skolförhållanden i Sollentuna skapades av familjen Rudbeck. På Edsberg vid Edsviken bodde och verkade i slutet av 1700-talet änkefriherrinnan Magdalena Rudbeck, född von Mentzer, änka efter den förste Rudbeck i Sollentuna, landshövdingen Ture Gustaf Rudbeck. Hennes son överstekammarjunkaren Per Alexander Rudbeck, 1762-1832, bodde på Sollentunaholm vid sjön Norrviken, som han erhållit med sin friherrinna Annette von Axelson. De insåg att sockenskolan måste ha ordentliga lokaler, ett efter socknens förhållanden lämpat, av stämman antaget reglemente och för sitt arbete utbildade lärare.

Den första förutsättningen gick tydligen allra enklast att skapa: lokaler. Familjen Rudbeck upplät till skoltomt ett område nära sjön Norrvikens sydvästra ände på västra sidan om den gamla landsvägen Stockholm-Uppsala, söder om nuvarande vägporten vid Pommern och norr om Häggvik. Tomten utbreddes sig omkring socknens mest berömda offerkälla och vattningsställe. Platsen var tydligen mycket kär för baron Alexander och hans friherrinna, ty de hade som fästfolk brukat mötas

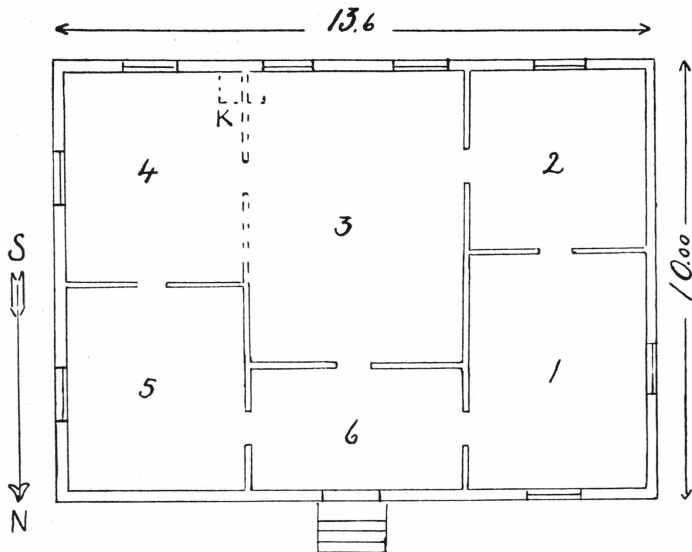

Bild 2. Sockenskolans bottenplan. 1. Lärarens kök; 2, 4 och 5. Lärarens rum; 3. Skolsal; 6. Förstuga. (Fr. o. m. 1852 användes 3 och 4 som skolsal; väggen togs bort, kateder vid K.)

där vid offerkällan för att icke påkalla ogillande uppmärksamhet från sina fäders sida, vilka i politiken var motståndare, von Axelson hatt och Rudbeck ivrig mössa. Omedelbart sydväst om källan uppfördes skolhuset; området på andra sidan landsvägen ned mot sjön Norrviken avsågs att ge foder åt lärarens ko.

Skolhuset blev en förhållandevis stor byggnad om $10 \times 13,6$ m. Nedre våningen upptog fyra rum och kök, varav det största rummet var avsett för undervisningsändamål. De övriga tillkom läraren som löneförmån in natura. Under de närmaste 75 åren kom huset att tjäna sitt ursprungliga ändamål och kallades på kartor och i handlingar kort och gott »skolhuset» — det enda skolhuset i Sollentuna 1804–1881. Att de långa vägarna från socknens ytterområden under sådana förhållanden skulle ge anledning till rätt mycken frånvaro hos eleverna under denna tid är just inget att förvåna sig över.

Skoltomt och skolhus ställdes gratis till församlingens förfogande av familjen Rudbeck och mottogs av sockenstämman 2 dec. 1804. »Försam-

lingens ledamöter skattade sig lycklige att hafva blifvit så ansenligen lättade i omsorgen för deras barns undervisning», heter det i stämмо-protokollet. Församlingens kyrkoherde bad om välsignelse över »Scolans förnåma Stiftare, som beslutit och verkställt denna i alla tider lofwärda inrättning. Ware våra hiertan rörda af välsignande wördnadsfull tacksamhet! Detta är det enda offer, wi för dem kunna frambära.»

Den nyssnämnde kyrkoherden var prosten Martin Altén, 1729–1811, kyrkoherde i Ed och Sollentuna 1777–1811 och far till Carl Jonas Love Almquists styvmor på Antuna i Ed. Altén har jämte baron Per Alexander 9 okt. 1804 på Sollentunaholm undertecknat det av dem utarbetade reglementet för den nya skolan.

Reglementet, »Instruktion för en skolæ inrättning i Sollentuna socken», är indelat i följande sex kapitel: 1. Om Skolemästaren, 2. Om undervisningen, 3. Om Skole Tuckten, 4. Om Skolans Inspection, 5. Om rättigheter att begagna Skolan, 6. Om Skolemästarens Aflöning. — Kapitlet är indelade i paragrafer, sammanlagt 30.

Detta reglemente torde vara ett av de äldre för svenska folkskolor och fördenskull icke blott av lokalt intresse. Den som till äventyrs skulle vilja studera det intressanta aktstycket närmare, hänvisas till GÖRANSSON-SVENSÉN, »Sollentuna skolor genom tiderna», Norrtälje 1942.

På ovannämnda sockenstämma 2 dec. 1804 genomgicks instruktionen paragraf för paragraf och godkändes.

Enligt reglementet skulle skolans stiftare utse lärare och konsistoriet i Uppsala utfärda konstitutorial för denne. Baron Per Alexander utsåg skolmästaren i Fresta socken Johan Wallman att bli den förste utbildade barnläraren i Sollentuna; 14 nov. 1804 fick denne domkapitlets fullmakt därtill.

Wallman synes ha varit mycket glad åt att få befattningen. Han tillförsäkrades en bra bostad i skolhuset och in natura från Edsberg och Sollentunaholm 6 tunnor råg och 6 tunnor korn om året jämte bränsle »av ris och vindfällen på ofvannämnda egendomars skogar». Dessutom skulle han få 24 skilling banko av varje elev pr år och två kollekter om året — inalles en vida bättre lön än han tidigare åtnjutit.

Under denna tid, långt före folkskolestadgans tillkomst, fanns det inga seminarieutbildade lärare. Då man ville ha en examinerad lärare, anställde man därför en prästman som lärare i församlingarna. Johan Wallman var prästvigd 1789 och blev efter några års anställning som »skolpräst» i Sollentuna slutligen komminister i Täby, där han slutade sina dagar 1841, 81 år gammal.

Bild 3. Stiftaren av Sollentuna första skola friherre PER ALEXANDER RUDBECK (1762–1832). Foto Svenska Porträtt Arkivet.

Det gamla skolhuset användes som skola till 1881, då den s. k. kyrkskolan uppfördes och togs i bruk. Den siste ordinarie läraren i den gamla skolan, A. U. Ekman, fick disponera bostaden i denna till sin död 1888. Då skolhuset inte längre användes för sitt ursprungliga ändamål, skänkte dåvarande ägaren till Edsberg, baron Reinhold T. G. C. G. Rudbeck, skoltomten och skolhuset till Sollentuna kommun att upplåtas som pensionsbostad åt lärare, klockare och barnmorska. I gåvbrevet uttalade han, att den gamla skolan till minne av hans fader, baron Claes Rudbeck (1791–1874), för framtiden måtte benämnas Claesro, och under namnet *Klasro* är den fortfarande känd i Sollentuna.

Klasro användes efter Ekmans död som bostad åt församlingens kom-

minister till 1911, varefter det uthyrdes som privatbostad. Under andra världskriget användes Klasro bl. a. som Sollentunakretsens av Svenska Röda korset systuga och har därefter tagits i anspråk som nödbostäder.

Skolinstruktionen av 1804 tillämpades till 1829, då den ansågs behöva revideras och ersättas av ett nytt reglemente, även detta under-tecknat av baron Per Alexander. Det nya reglementet var för sin tid modernt. Sålunda kunde läraren snart meddela, att i Sollentuna församlings »år 1804 stiftade skola började om våren 1830 undervisningen efter Wexelundervisningsmetoden». Tillkomsten av folkskolestadgan 1842 innebar för Sollentunas vidkommande intet väsentligt nytt utöver dess stadgande av skoltvång. Skolgången blev nu obligatorisk — förut hade sannolikt endast de sänt sina barn till skolan, som värderade »att finna sina barn fatta nyttigt lärdom, bliva trevne, välartade, dygdige och förnöjsamma».

Som lärare tjänstgjorde under de första fyrtioåtta åren uteslutande skolpräster. Ekman var den förste seminarieutbildade och samtidigt den i den gamla lokalen sist tjänstgörande ordinarie läraren. Här nedan lämnas en förteckning över den gamla sockenskolans lärare:

- 1804–1812 Johan Wallman, komminister i Täby, död 1841
 1812–1830 Anders Rundberg, komminister i Lillkyrka, död 1866
 1830–1835 Johan Eric Kellberg, kyrkoherde i Årsunda, död 1854
 1836–1839 Georg Gustaf Fant, prost i Vänge och Läby, död 1864
 1840–1852 Johan Edvard Möller, komminister i Blidö, död 1875
 1852–1880 Abr. Ulrik Ekman, pensionerad 1880, död här 1888
 1880–1881 vikarierande lärare.

Dessa män, av vilka de flesta nedlagt många års arbete på sollentunabarnens fostran och undervisning, är alla borta och glömda. Blott en av dem har fått sitt sista vilorum på Sollentuna kyrkogård, nämligen A. U. Ekman. De instruktioner och reglementen, enligt vilka de utförde sin gärning, har under tidernas lopp ersatts av modernare sådana, och även dessa har efter hand blivit glömda och gömda i arkiven. Men det gamla skolhuset står kvar, väl bevarat efter mer än de 150 åren.

Kort efter det att skoljubileet högtidlighållits i S:t Eriks kyrka i Sollentuna, beslöt köpingens kommunalfullmäktige, att den gamla sockenskolan skulle bli skolmuseum för Sollentuna. Plan därför har utarbetats av en nämnd inom köpingen i samarbete med Skolmuseet i Stockholm. Meningen är att i första hand iordningställa den gamla skolsalen som en lancasterskola. I Sällskapet för växelundervisningens befrämjande arkiv

i Skolmuseet finns årsredogörelser från den period i Sollentuna sockenskolas historia, då växelundervisning tillämpades. Sand-, tavel- och skrivbänkar tillverkas f. n. av en av våra intresserade slöjdlärare, och Skolmuseet har lovat oss hjälp med utrustningen samt ställt deposition av vissa inventarier i utsikt. Vårt skolmuseum kan dock icke förverkligas, förrän bostäder beretts åt dem, som nu bor i Klasro.

Själva skolhuset blev för några år sedan till det yttre väl reparerat och kan nu säkert länge än stå emot tidens tand. F. n. är trädgården i behov av restaurering. Offerkällan har delvis förstörts av avloppsledningar, men de kommunala myndigheterna har gjort allt för att ge densamma och dess närmaste omgivning en trots allt acceptabel utformning.

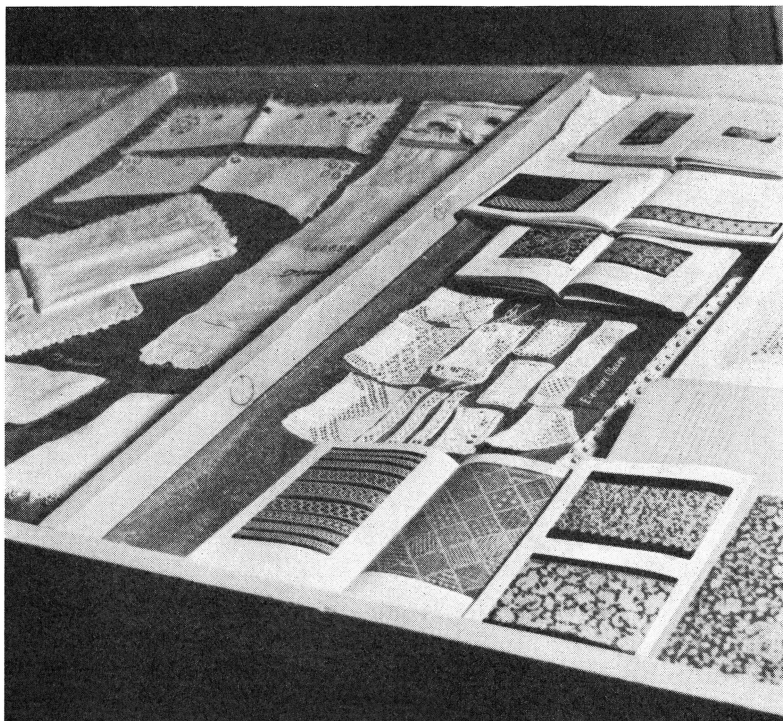
Vi väntar nu bara på det gamla skolhusets utrymning för att få förverkliga beslutet att av Klasroskolan göra ett skolmuseum för Sollentuna.

Nils Göransson

»SPETSAR OCH BRODERIER» — EN UTSTÄLLNING I SUNDBYBERGS HEMBYGDSARKIV

Under mars-april 1958 var en utställning av spetsar och broderier anordnad i Sundbybergs hembygdsarkiv. Avsikten med den var att locka fram vad sundbybergarna hade i sina gömmor. Men också andra var välkomna med sina dyrgripar. Några restriktioner tillämpades inte i annan mån än att det måste vara handarbetade och icke fabriksgjorda alster. Dagens produktivitet fångade intresset lika mycket som det arvegods man plockat fram. Utställningen blev i mångt och mycket ett genomsnittsprov på vad svenska hem har av textila skatter, från enkla alster till de allra finaste, ett flertal arbeten av modernt snitt och äldre arbeten, som kostat månader av arbetsflit att framställa. Man får verkligen respektera den »förspilda kvinnokraft» vissa dukar och täcken, för att inte säga pampiga lakan för dubbelsängen, utgjorde bevis på. Man beundrar också den kvinna, som för sin dotters brudutstyrsel sydde en underkjöl av präktigt tyg, 435 cm i omkrets med engelskt broderi omfattande inemot 9 000 sydda hål och andra broderier.

Nutida kvinnor vill nog inte i allmänhet lägga ner så mycket arbete på textilier, kanske de icke heller ha tid. Mönstren bli enkla. Undantaget är väl knypplingen av vadstenaspetsar och dukar, som tagit verklig fart. Även om de i allmänhet äro vackra, ligga de dock icke på högsta plan. Man anser att de, som äro verkligt skickliga i knypplings-

Sundbybergs hembygdsarkiv: Broderade och virkade arbeten med förlagor i märkböcker m. m.

konsten, dött bort eller äro i avtagande och inga nya kommer i deras ställe. Kanske att vi hembygdsvårdare kunde göra något för en renässans på området.

Icke så få dukar från fjärran östern ha fått insteg i familjerna. Fattiga kvinnor i östern kämpa för sitt dagliga liv med flitiga och skickliga händer och vid högtid och fest i de svenska hemmen är det icke sällan deras mödas resultat får lämna sitt bidrag.

På utställningen fanns även vackra spanska arbeten, mantiljor i silke med utsökta broderier och sidendukar. Sammanlagt var det dock icke många utländska arbeten; endast något tiotal av de omkring 500 textilier utställningen omfattade. Vid en utställning av spetsar kan man inte undgå att medta de vackra spetsar, som framställts i en del städer på

Sundbybergs hembygdsarkiv: Kragar, dukar m. m. i genombrutet arbete.

kontinenten. Flera sådana tävlade med några av svensk allmogekulturs bästa skatter. Utom vadstenaspetsar och dessa nämnda fanns en kollektion från Nationalmuseum — som bildade jämförelsematerial till allt det andra —, omfattande stilfulla arbeten från Skåne och Dalarna. Sirliga gästboksbroderier från 1700-talets slut väckte uppmärksamhet, liksom arbeten i pärlor, broderi av kvinnohår samt kyrklig brokad i guld och sammet. Vidare broderade tavlor i modern stil med religiösa motiv av högsta klass, korsstygnsbroderier, hardanger och mycket annat. I utställningen ingick även märkdukar från seklets början av utomordentlig kvalitet.

En skir gardin, för vilken väggarna icke räckte till, hade spänts i taket och man kunde se dess vackra broderier samtidigt som den skärmade av belysningen på ett underbart sätt.

Arkivet har låtit fotografera det mesta i utställningen och en arkivbok häröver fogas snart till dess skatter.

Henning Österberg

Bild 1. Ett av högrestånd präglat parti av utställningen med det i texten nämnda uppländska sidentäcket. Foto: Wolter Ehn.

UTSTÄLLNING I BONDKYRKO PRÄSTGÅRD

En utställning med syfte att samla medel till pryndandet av S:t Olofs kyrka i Rickomberga anordnades i slutet av september 1958 i Helga Trefaldighets kyrkoherdeboställe, Övre Slottsgatan 16, Uppsala. Utställ-

Bild 2. Prov på uppländska allmogetextilier. På väggen t.v. förkläden från Söderby-Karl, t. h. rya från Börstil. Foto: Wolter Ehn.

ningen, som varade från 24 sept. tre veckor framåt, omfattade gamla och nya kulturhistoriskt intressanta föremål, hämtade från olika hem i församlingen. Initiativtagare var fru Elsa Unestam och som utställningsledare tjänstgjorde hemslöjdskonsulent Barbro Sundqvist.

Det var en hel del olika mer eller mindre märkliga föremål man lyckats samla i de fyra rum utställningen omfattade. Här fanns inte bara uppländska alster utan också konstföremål från andra landsdelar liksom från Holland och Österrike.

En förnämlig uppställning av kyrkliga föremål dominerade ett av rummen. Här märktes bl. a. senmedeltida träskulpturer från Trefaldighetskyrkan, en virkad spetsaltarduk samt ett par brudkronor, en av silver och en av trä, den senare tillverkad för något år sedan. Från Rasbo härstammade en liten dopmössa av tyll från 1800-talets senare hälft samt en dopklänning, sydd 1908. Olika slag av textilier intog en framträdande ställning bland föremålen, som också omfattade möbler, porslin, koppar, tenn, taylor, skulpturer, kuriosas m. m. Så märktes t. ex. en stor samling damastdukar, varav flera var hemvävda av hemspunnet garn, och en rad lakan, prydda med konstfulla och varierande broderier i vit plattsöm och stjälkstygn. Proven på bolstervar var många, därav flera uppländska. De senare var i de flesta fall av linne med inslag av ylle och bomull och randade i vitt och olika nyanser blått. Från Söderby-Karl fanns en samling om åtta förkläden, vävda av ylle och bomull i rosengång och tuskaft. Såväl granna som diskreta färgkombinationer förekom på dessa vävalster, som utförts av en och samma person. Också handvävda halskläden och vepor från skilda delar av Uppland hörde till de mera attraktiva allmogetextilierna. Tvenne uppländska ryor kunde noteras: en stor, daterad 1812 från Bälinge socken, med djupt blå bottenfärg med stiliserade blommönster i mossgrönt, rött, brunt och svart och en, från Börstil i nordöstra Uppland, med ett schackrutigt mönster i guldgult, blått, mörkbrunt och vitt. Från Stavby socken härrörde en s. k. kyrkschal av bomull med ylleinslag, mörkt brun med i ena hörnet flera små kringströdda blombuketter, grant broderade i plattsöm. Förnämligast bland textilierna var två brudtäckten av siden. Det ena, rosa med guldgult broderi i plattsöm och stjälkstygn i kanterna, har daterats till 1600-talets slut och härstammar, så långt man genom traditionen vet, från Uppland. Det andra täcket, i stort sett lika det föregående ehuru purpurrött, var något yngre och från Gotland.

Nämnas bör också ett mangelbräde, daterat 1743, från Roslagen med synnerligen rika stjärn- och virvelhjulsmönster i karvsnitt. Av lokalt intresse var också en äldre spottkopp från Ulleråkers sjukhus, ett fint prov på gediget tennarbete.

Bland yngre föremål märktes oljemålningar och skulpturer av Uppsala-konstnärerna Ragnar Johansson och Staffan Östlund. Här fanns

även en del lustiga amatörarbeten, såsom glasmosaiker, träskulpturer i »döderhultarstil», fotomontage m. m.

Mycket mera vore att nämna från denna på sitt sätt välordnade utställning. Med dessa rader har uppmärksamheten ägnats särskilt det rent uppländska materialet.

Ola Ehn

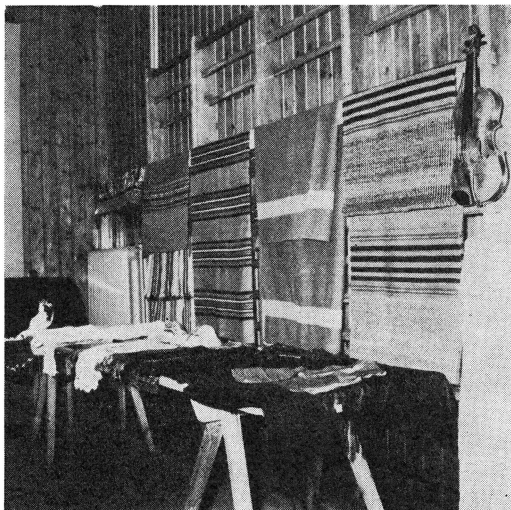
HEMBYGDSDAG MED UTSTÄLLNING I RIALA

Söndagen 27 april 1958 anordnade Riala hembygdsförening en hembygdsgård med utställning i kyrkskolan. Denna utställning, som varade en vecka, hade föregåtts av en inventering i socknen av äldre bruksföremål m. m. Några större mängder av föremål hade inte strömmat in, kanske beroende på att mycket redan hamnat i socknens hembygdsgård. Detta betydde dock inte att kulturhistoriskt märkliga ting saknades på utställningen. Med hjälp av intresserade från socknen kunde en nog så berättande och värdefull utställning göras.

Hembygdsgården inleddes med högmässa i kyrkan med predikan av kyrkoherde Gils Olsson Nordberg. I den gamla kyrkskolan serverades kaffe, varefter samling skedde i utställningslokalen. Här hölls hälsningsanförande av kyrkoherde Nordberg, som därefter spelade ett antal av honom själv upptecknade låtar på den fiol, som en gång byggts och an-

Bild 2. Hembygdsoföreläsaren Gust. Vennberg och kyrkvärden Gustaf Leander vid ett förnämligt korgarbete.

Bild 1. Från Riala-utställningens textilavdelning med hals- och huvudkläden på bordet och ylle- och nöthårsvepor på väggen. Längst t. h. Olle Lundins fiol.

vänts av den gamle Riala-spelmannen Olle Lundin. En kort levnadsbeskrivning och en del historier om den framlidne socken-spelmannen meddelades. Turen var därefter kommen till undertecknad, som varit behjälplig vid utställningens ordnande, att demonstrera densamma för den glädjande stora och livligt intresserade publiken. Som avslutning på hembygdsdagen redogjorde herr Gust. Vennberg i ett högt skattat anförande för resultaten av många års forskningar rörande gångna tiders Riala, dess människor, seder och bruk.

Bland de utställda föremålen tilldrog sig textilierna den största uppmärksamheten. Här fanns ett tiotal svarta huvudkläden av siden samt några huvud- och halskläden av bomull, mönstrade med blommor i klara färger. Den för Riala så typiska huvudbonaden, den relativt stora, på sidorna något veckade och ej så styva bindmössan med tambursömsbroderier i olika färger och med ovanligt långt framskjutande stycke av stärkt och veckad vit tyll, var representerad i ett par exemplar. Om Riala-kvinnornas skicklighet i vävnadskonsten vittnade alla linnedukarna samt de mustigt randade och färgade veporna av ylle och nöthår. Också broderierna på utställningen var av hög klass, inte minst en fästmansväst från 1800-talets mitt, broderad med rikt blommönster i plattsöm i flera färger på klart blå sidenbotten, och en 1736 daterad korsstyngsbroderad märkduk. En alldeles särskild plats intog den förnämliga gamla

Bild 3. Kyrkoherde Gils Olsson Nordberg berättar om spelmannen Olle Lundin.

docka, som lånats till utställningen av kyrkoherde Nordberg och som daterar sig till tiden omkr. 1800-talets mitt. Dockan med sitt tidstypiska porslinsansikte var utrustad med alla de dräkter och dräktdelar som var brukliga, då den en gång tillverkades, alltifrån spetsprydda linneunderkjolar till plymförsedd, elegant pariser-hatt. En tvärmedad vaggga, daterad 1811, utgjorde ett fint prov på roslagsmåleriet från början av förra århundradet. Vaggans gavelsidor var prydda med något stiliserade svart-schatterade blommor i klart gröna, röda och gula färger på ljus blågrön botten. Från 1812 härstammade en kista med blåsvarta och rosa spröda blad- och blomornament på gråblå botten. Utställningen gav tillika prov på högt driven träsnidarkonst, främst ett par vävlunor, prydda med blad-rosetter i karvsnitt. Porslinsinsamlingen från 1800-talets senare hälft innehöll en rad varianter av muggar, tillbringare och tallrikar. I övrigt fanns

på utställningen en del föremål, t. ex. gamla böcker, oljetryck, koppar-, tenn- och mässingsföremål, mått- och viktinstrument, fiskeredskap, begravningskonfekt, vilka alla mer eller mindre direkt knöt an till den speciella kultur man erfar i det ålderdomligt präglade och minnesrika Riala.

Ola Ehn

BONDKYRKO HEMBYGDSFÖRENING STABYGÅRDEN

Under verksamhetsåret 1957 har glädjande stort intresse visats inom Stabygården. Styrelsen har bestått av förvaltaren Elis Vestlund, ordförande, fru Estrid Lindberg, sekreterare, hemmansägaren Bertil Johanson, kassaförvaltare, samt fröken Johanna Myrberg och herr Erik Eriksson. Suppleanter har varit Greta Lennström och Allan Eriksson. Såsom revisorer har fungerat Bror Hållén och Albin Andersson med Harry Sahlin och Edvin Sund såsom suppleanter. Valberedningen har bestått av Märta Andersson, Axel Johansson och Axel Thorsell. Inom styrelsen har hållits fem och inom föreningen åtta sammanträden.

Olika arbetssektioner har arbetat inom föreningen. Agaton Ericstam har varit ledare för planläggning och reparationsarbeten. Ivar Laurén och Joel Andersson har arbetat inom bild- och fältsektionen. Samuel Lundgren och Sven Löfström har svarat för arkivarbetet och Johanna Myrberg och Maja Fogelin för uppteckningar m. m. Den tillsatta programkommittén har liksom föregående år bestått av Tora Halwarsson, Margit Johansson och Nils Asp.

Den av Uppsala universitets drätselnämnd deponerade rustkammaren från Vårdsätra har flyttats till hembygdsgården. Transporten utfördes av Stams åkeri utan kostnad för föreningen. För att rustkammaren skulle erhålla bättre hållbarhet nedmonterades den för att därefter återuppbyggas. Härvid kunde det skadade virket ersättas med nytt. Arbetet utfördes av föreningens medlemmar.

Reparationsarbeten har företagits inom gården, varvid bland annat vissa rökgångar ändrats.

Den 15 januari höll föreningen den sedvanliga julfesten, där Tora Halwarsson och Margit Johansson svarade för en verkligt läcker supé. Med sång av en damtrio och musik av spelmännen Johan Ohlsson och Oskar Larsson förflöt festen i angenäm samvaro.

Hembygdsföreningen har varit verksam fem år, men den officiella invigningen av Stabygården har av vissa skäl dröjt. Den 5 februari 1957

skedde emellertid invigningen, som förrättades av landshövding Georg Andrén. Bland övriga gäster märktes biskopsparet Arvid Runestam, landsantikvarie Nils Sundquist och stadsfullmäktiges ordförande professor Åke Malmström med fru. Magister Sven Löfström hälsningstalade, varefter landshövdingen höll ett kärnfullt anförande och underströk hembygdsrörelsens betydelse i det moderna samhället. I de nyrenoverade rummen rådde den bästa hembygdsstämming. Evert Thunholm sjöng och spelmän utförde musik. Föreningens närmaste granne, Uppsala ungdomsgård, uppvaktade och lyckönskade föreningen med en tavla.

Föreningens syklubb har utfört ett värdefullt arbete, och en försäljning har tillfört föreningen en god ökning i kassakontot. Två konstutställningar har hållits och även de givit ett kapitaltillskott.

En del nyttoföremål har skänkts till föreningen, liksom även en samling museiföremål.

Den 15 sept. företogs utflykt till Västeråkers kyrka och Wiks slott, vilket visades av agronom Gunnar Altrén. Färden fortsatte till Gryta kyrka och Salnecke slott, varefter vid ett kortare samkväm på Örsundsbro hotell kaffe intogs.

Inom föreningen har vid dess sammanträden hållits följande föredrag: kand. Anders Almgren, »Olofin svarar rätt och Fritiof Nilsson-Piraten»; Valdemar Brolin, »Bondkyrkan med gamla vägar och stigar»; Anders Åsblom, »Porträtt av Anna-Maria Lenngren», uppläsning, sång och musik; Allan Samuelsson, »Ekebybruk» med visning av färgfilm; samt Artur Joelsson, »Tre västgötska livsskildringar».

Medlemsantalet uppgår vid verksamhetsårets slut till 170. Vid varje sammanträde föreligger nya ansökningar om inträde i föreningen. Alla trivas i vår hembygdsgård och känna där god samhörighet.

Ännu återstår mycket arbete i Stabygården, där stora reparationer vänta på sin lösning. Styrelsen vill till föreningsmedlemmarna, som på olika sätt givit föreningen sitt stöd, framföra ett varmt tack.

A. Thorsell

BÖRJE-ÅKERBY HEMBYGDSFÖRENING

Börje-Åkerby hembygdsförening har under senare år fått en del nyförvärv av intresse. Ett portluder i Ströja by i Börje har föreningen fått motta av hemmansägare Georg Ahlin. Detsamma visade sig vid närmare undersökning bestå av en rustkammare på ena sidan och en timrad bod

på den andra. I senare tid har de båda byggnaderna sammanbyggt till ett portluder. Rustkammaren har av allt att döma tillhört Ströja rusthåll. För två år sedan flyttades den till hagen vid Gammelgården, som är en del av Rytthagen, tidigare reserverad till sommarbete för »Numran», nummerhästen vid Altuna rusthåll. En rustkammare stod tidigare i Rytthagen men revs när dragontjänsten indrogs. Nu har hagen på nytt fått en rustkammare och genom frikostig medverkan av Svea Livregementes Kamratförening har vi begåvats med en dragonutrustning. Till professor Herman Flodkvist fram bäres härmed ett varmt tack för hans insats rörande dragonutensiliernas anskaffning.

Den återstående timmerboden i Ströja har i somras nedtagits och överförts till Gammelgården för att placeras vid sidan om portludret. Kryddgården har utökats med ett tjugotal krydd- och medicinalväxter, som vi dels samlat själva och dels fått från Botaniska trädgården i Uppsala.

En spjutspets av järn, möjligen från vikingatiden, och en gammal domkraft hör till de intressantaste nyförvärven. Domkraften är en särdeles massiv sak, den torde väga omkring 100 kg. Den har björkstativ och tvingarna är en dryg decimeter i genomskärning med djupa handskurna gängor. En kastmaskin, färdstegar, märkta 1837, en kremmel (att läggas över ett hölass eller dyligt för att hålla det i styr) hör till andra insamlade saker.

Ordföranden Enok Tapper har fortsatt sin uppteckning av sägner m. m. från gamla personer, intervjuat 90-95-åringar och tecknat ner ordstäv, gamla uttryck och benämningar m. m., som på så sätt räddats ur glömskan. Gamla namn på åkrar, tegar, berg och annat har samlats såsom minnen, förknippade med nakna husgrunder och dess forna åbor. Ytterligare ett tiotal skålgropar har påträffats ute i moränmarkerna. En stensträckning vid Brunby i Börje skulle vara värd en närmare undersökning och beskrivning. Vägskiljemärken och platser för grindar m. m. har noterats.

Så ligger Gammelgården i väntan på sina besökare och är redo att visa sina minnen för sentida färdvandrare. Stugnyckeln finns i granngården.

P. Lindgren

EDSBRO HEMBYGDS- OCH FÖRELÄSNINGSFÖRENING

Högt och ståtligt reser sig på Åsavallen den av Holmens Bruks AB till föreningen skänkta boden med portluder. Röd målad med trävitt tak,

som vi snart hoppas skall övergå till silvergrått, höjer den sig över de andra husen, som under åren sammanförts; fråga är väl om vi inte nu fått det förnämsta tillskottet på länge. Lång var vår väntan och många de diskussioner, som fördes, och ibland undrade vi om vi någonsin skulle gå iland med denna uppgift. Men tack vare välvilligt bistånd från Holmens Bruk, landsting och kommun har uppgiften kunnat genomföras till stor glädje för oss alla.

Den 15 juni samlades på Åsavallen en stor skara människor för att vara med om den av föreningen ordnade Hembygdsdagen. Enligt tradition inleddes dagen med högmässa i Edsbro kyrka, där en spelman ur folkdanslaget, som senare gav uppvisning å Åsavallen, spelade dagens postludium. På Åsavallen gavs förutom folkdansuppvisning tillfälle att få se två kvinnliga gymnastiktrupper i det program, som var fastställt för gymnasterna vid den stora världsutställningen i Bryssel.

»Edsbro under två sekler» hette ett kort program, som gav en översikt av utvecklingen i vår egen bygd, och avslutades med en dräktparad ordnad av fruarna H. Lindberg och E. Lindroth, vilka ur gömmorna i olika gårdar plockat fram tidstypiska dräkter. Utan tvivel var det denna parad, som utgjorde festens höjdpunkt och som ställde många inför frågan: »Varför har jag inte tänkt på att bevara det eller det? — — — Tänk att den eller den saken verkligen kan berätta om gamla tider.» Så blev vår fest kanske för många en påminnelse om att vårda vad gångna generationer gett i arv.

Gunnar Palm

HUDDUNGE HEMBYGDSFÖRENING

Huddunge hembygdsförening lämnade ingen verksamhetsrapport för år 1957. Händelserna voro under det året heller inte många. Det hölls endast en fest, som på grund av regnväder måste hållas inomhus i socknens församlingshem. Kyrkoherde Gustaf Ekström, Östervåla, kåserade om sitt arbete vid sjömanshemmet i Antwerpen och visade ljusbilder. Skådespelerskan Karin Svensson i skånsk folkdräkt berättade barnhistorier och sjöng visor. Vädret och den därmed följande dåliga anslutningen gjorde att festen gick med förlust.

År 1958 kunde vi glädja oss åt strålände sol då vi söndagen 10 aug. firade 30-årsjubileum. Dagen inleddes med gudstjänst i kyrkoruinen med högmässa av kyrkoherde Erik Myrgren, Vittinge. Ordföranden kyrkvärden Birger Johansson hälsade välkommen och föredrog en historik över

de gångna 30 verksamhetsåren. Kyrkvärden Stig Nordenström läste ett föredrag, en gång hållet av vår hädangångne huddungeforskare Axel Johansson, Persbo. Riksspelmännen Nelly och Folke Östlund spelade allmogelåtar och ett folkdanslag från Kila framförde ett trevligt och uppskattat lek- och dansprogram efter den traditionella kaffepausen. Högtidstalare var intendent Sven Drakenberg, Västerås, som avslutade sitt uppskattade föredrag med en maning till bygdens folk att vårda och bevara våra fäders minnen och tillvarata de föremål, som de under hård strävan brukat. Prosten Einar Gisslandi, den ende överlevande av de tre initiativtagarna till vår hembygdsförening, var särskilt inbjuden, men kunde på grund av ohälsa tyvärr ej komma. Omkring 300 personer övervar den stämmingsfulla festen och 30-årsjubileet.

Hj. Samuelsson

HÅLLNÄS HEMBYGDSFÖRENING

Verksamheten inom Hållnäs hembygdsförening har det gångna året varit livlig. Intresset har glädjande nog varit stort, vilket bidragit till betydande framgångar. En mangårdsbyggnad har flyttats från Hjälmunge (Hellströmsgården) och stommen uppförts på främre planen vid hembygdsgården. Likaså har 1700-talsboden med 6-kantigt timmer från Pålsbo ditförts och återuppförts i nära anslutning till mangården.

Västergården, som är avsedd till museum för handlanden Josef Lundqvists samlingar, har tillförts en del av Lundqvists efterlämnade gamla klockor samt urmakarverkstad. Det återstår emellertid mycket arbete, även av sakkunnigt folk, innan allt blir klart för öppnande.

Byggnadsverksamheten torde nu i stort sett lida mot sitt slut, men en hel del kompletteringar, såsom inredning av Hellströmsgården och insamling av möbler och husgeråd för möblering i tidstrogen stil, återstår.

År 1957 hölls de traditionella festerna dels på midsommaraftonen och dels sista söndagen i juli. Midsommarfesten missgynnades med regn, vilket medförde ringa tillslutning, men julifesten blev en fullträff. Besökantalet var omkring 1 700 personer och behållningen från festen uppgick till 5 400:— kronor. Talare vid festen var kyrkoherde D. Ekblad, som refererade en hel del sägner och berättelser om förhållandet i Hållnäs under äldre tider. Vidare uppfördes »Sockenstämma» för 150 år sedan av föreningens amatörer, denna gång med David Bengtsson, Gunnarsbo, som stämmans ordförande (Prosten). Trots det stora antal gänger

denna pjäs spelats från år 1939, då den gick första gången, blev den nu lika rolig och uppskattad av publiken.

Föreningen har även anordnat en utflykt till surbrunnskällan i skogen väster om Harvika. Undertecknad berättade om vallfärder, som de gamla vittnat om, och om offer av slantar i källan. Till källan strövade fästmansfolk, föräldrar med sina barn och andra. Ofta hämtades vatten i medhavda kärl till sådana, som ej själva kunde komma med till källan.

Dan Westergren

KNUTBY-BLADÅKERS FORNMINNES- OCH HEMBYGDSFÖRBUND

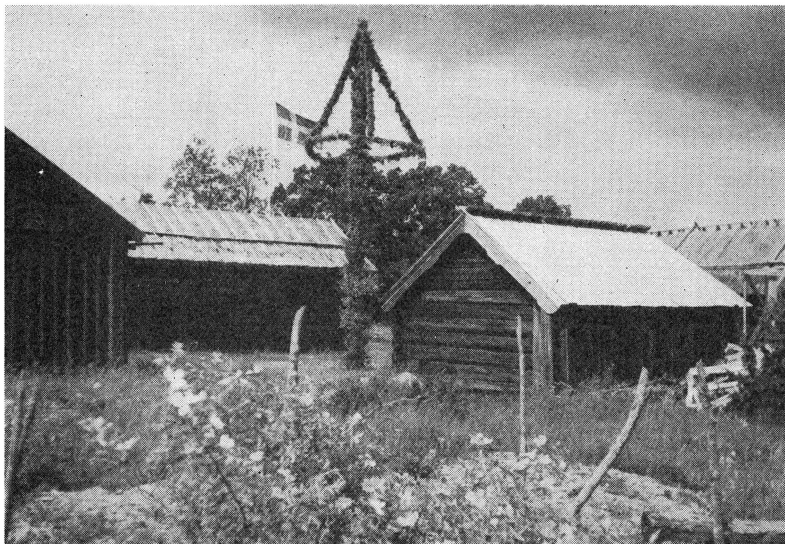
Knutby-Bladåkers fornminnes- och hembygdsförbund har under det gångna året arbetat efter de i stadgarna angivna och i praktiken utformade riktlinjerna. En svår förlust var kyrkoherde Erik Söderlunds oväntade bortgång. Under en lång följd av år var kyrkoherden ordförande i vårt förbund. Då hans stora intresse för och insatser i den uppländska hembygdsrörelsen omvittnas på annan plats i årsboken, skall här endast framhållas, att arbetet inom vårt hembygdsförbund var något, som utöver ämbetsplikterna var honom angelägnast.

Vid årsmötet utsågs undertecknad till förbundets ordförande. I övrigt omvaldes styrelsen. Gammelgårdens »tomte» — Ludvig Bergqvist — tilldelades titeln »rustmästare». I samband med årsmötet diskuterades möjligheterna att skapa lokaliteter, där samlingarna åskådligare än hittills skulle kunna demonstreras. En magasinsbyggnad uppförd av slagtegel var *ett* förslag.

Kulturhistoriskt värdefulla föremål ha även i år tillförts våra samlingar, men en fortsatt katalogisering och bearbetning av redan gjorda nedteckningar har ej kunnat fullföljas på grund av kyrkvärden David Berglunds ohälsa. Det som gör samlingarna i Knutby Gammelgård särskilt värdefulla är, att de över tusen olika föremålen nästan utan undantag hopbragts enbart inom Knutby och Bladåkers socknar.

Gammelgårdens eget spelmanslag har under året övat och gjort uppskattade framträdanden i skilda sammanhang, allt under ledning av energiske och uppslagsrike Erik »Mästarn» Jansson.

Förbundet har under året inköpt en bandspelare och påbörjat inspelningar av gamla ortsbors minnen och berättelser från gångna tider. Redan nu överträffar resultaten våra förväntningar. Denna form av hembygdsarbete kan varmt rekommenderas, inte minst därför, att de

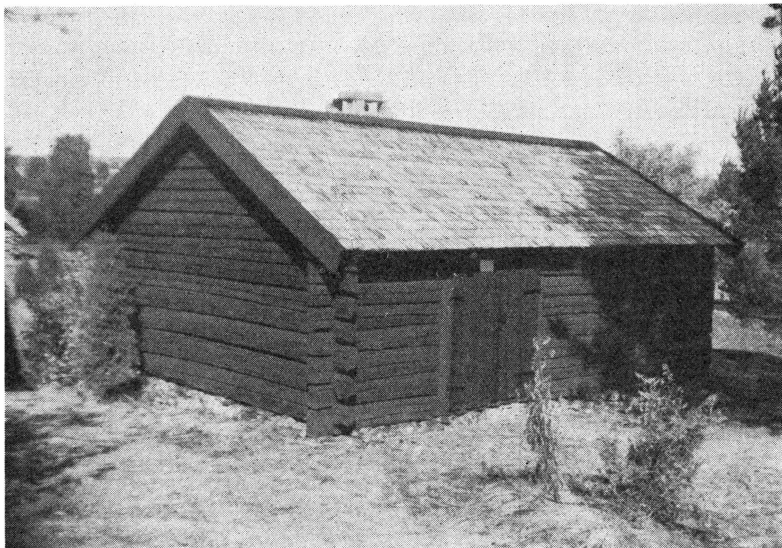

Knutby-Bladåkers fornminnes- och hembygdsförbund: Midsommarstången rest på Knutby Gammelgård.

pratstunder man sedan länge tänkt ha med de gamla äntligen bli av.

Den sedan trettio år traditionella hembygdsfesten hölls 27 juli, en av de få vackra söndagarna under sommaren. Bygdens egen nyblivne riksdagsman, agronom Erik Grebäck, talade över ämnet »Från bysamhälle till storkommun». I en lång och sakrik framställning gav han en alldeles utmärkt översikt över den kommunala självstyrelsen och dess utveckling genom århundradena. Hans föredrag blev mycket uppskattat. Helt okonventionellt samlades sedan några gamla farbröder kring mikrofonen vid ett bord. Kyrkvärden K. A. Jansson, »gästgivarn», berättade trivsamt och åskådligt, hur det var att vara skjutsbonde. Nittioårige Gustaf Nordström, Gropen, spelade dragspel — den konsten lärde han sig för åttiofyra år sedan — och Axel Pettersson, »Groparns» granne och trätobroder, visade goda spelmanstakter med sin fiol. Socknens äldsta invånare, nittiotvå-åriga fru Johanna Larsson, framförde via bandspelearen en hälsning. Hon berättade klart och redigt för den gripna publiken om fattigdom och nöd för snart hundra år sedan. Spelmanslaget och en flickkör inramade programinslagen.

Knutby-Bladåkers fornminnes- och hembygdsförbund: Den knuttimrade gamla smedjan vid Gammelgården.

Sommarfesten gav en god ekonomisk behållning, som tillsammans med de bidrag vi hoppas få av kommun och landsting, bildar förutsättningar för arbetsvilliga medlemmar i vårt förbund att sträva vidare.

Sven Wallström

LOVÖ HEMBYGDSFÖRENING

År 1958 ingick för Lovö hembygdsförening med ljusa förhoppningar. Vi hade fått full visshet om att storflygplatsen ej skulle förläggas till Skå och att vi därför skulle slippa att få nya broar över holmarna söder om Drottningholms slott och över huvud taget komma ifrån autostrada genom socknen. I mitten av januari hade vi fått veta, att Sättrabergen ej skulle bebyggas. Följaktligen kunde vi vara lugna i medvetande om att utsikten över och från slottet komme att förbli lika underbar med sina obebyggda holmar. Vi trodde att vår viktigaste hembygdsfråga var löst. Major Ernst Killander, vår ordförande, kände sig helt övertygad om detta under sina sista levnadsveckor. Den 24 jan. 1958 rycktes han bort

när han sprang till bussen, mitt i sin gärning. Den 3 febr. jordfästes han i Storkyrkan under stor anslutning från styrelsens och föreningens medlemmar, som sedan följde honom till graven vid Lovö kyrka, där undertecknad talade för hembygdsföreningen och »allt bygdens folk» och nedlade föreningens krans. På annan plats i årsboken har jag sökt ge en föreställning om vad major Killander betytt för vår förening, där han inte kan ersättas av någon. Hos oss råder sorg och saknad.

Vår dåvarande vice ordförande, fil. dr John Nihlén, fick tillfälligt rycka in som ordförande några månader fram till årsmötet, men ansåg sig tyvärr ej ha möjlighet att åta sig ordförandeskapet. Vid årsmötet 11 juni 1958 valdes undertecknad till föreningens ordförande — »en mycket svår uppgift» sade dr Nihlén. Årsmötet hölls i China slottskök. I den stämmingsfulla lokalen med de gamla spisarna i de kryssvälvda rummen från 1700-talets mitt sjöng pastor Ingemar Glemme operaarior från samma tid. Fru Ulla Lidman-Frostenson deklamerade gamla dikter, som handlade om China slott och om den stora linden på Malmvik, medan vi åto våfflor i skenet av de av kung Adolf Fredrik egenhändigt svarvade lyktorna. Slottsvaktmästare Antonsson visade det av honom ordnade nya hembygdsmuseet i China slotts källarvåning. I samband med årsmötesförhandlingarna hölls parentation över major Killander samt över 90-åriga fru Sofia Boström i Bergdalen, bortgången 1957.

Vid Valborgsmässoelden, som i år tändes utanför Lilla China, talade dr Nihlén och en sångkör under kantor Gösta Ladbergs ledning medverkade. Efter fyrverkeriet serverades kaffe i China slottskök. Dit överlämnades då en gammal handkvarn till major Killanders minne från hans hem.

Föreningens vårutfärd 11 maj 1958 gynnades av strålände väder. I skogen bakom Hemmet höll undertecknad föredrag om trakten kring det historiska Ladugårdsgärdet på Drottningholm, förevisade slottsfontänernas forna dammbyggnad och trärör, det stora gravfältet och platsen för en på 1860-talet söndersprängd runsten samt en bild av denna, vidare gravfältet på Viken, den i dagarna 200-åriga vackra höga lindallén mellan Kullen och Damtorp och möjligheten att dra fram en ny väg till en Sotholmsbro utan att ta bort denna allé, som vi 1954 kämpade för att få ha kvar; till sist besågs Lovö hembygdsmuseum i Hogsta, vid vars gavel en stor sten med sex stora djupa skålformiga gropar på översidan placerats, funnen förra sommaren av en liten pojke Bäärnman då den kom i vägen för jordbruket. I samband med föredraget om den nämnda runstenen — och övriga runstenar i socknen — förelästes, med erinran

om Dalinjubiléet detta år, valda delar av Dalins satir om den nu söndersprängda runstenen. Den 29 aug., på 250-årsdagen av Olof von Dalins födelse, nedlades både från föreningen och från Kungl. Biblioteket en krans vid obeliskens på den stora kullen i slutet av Lovö kyrkallé, där Dalin vilar.

På Vikens gravfält undersöktes under försomnaren en stor rund sten-sättning av arkeologiska seminariet vid Stockholms högskola under ledning av professor Greta Arwidsson. Brända ben och en glaspärla var allt som påträffades.

Den 4 juni 1958 samlades föreningen i Lovö kyrka för att högtidligt hålla 200-årsdagen av beslutet om den första söndagsskola, som hållits i Lovö kyrka. Kyrkoherde Anders Frostenson, fru Ulla Lidman-Frostenson och undertecknad talade. Det gamla sockenprotokollet lästes upp jämte ett par kapitel ur den då använda rikt illustrerade läroboken av Johan Hübner, som 1757 hade kommit ut i svensk översättning och som torde ha inspirerat kyrkoherde Jöns Lind att börja med en söndagsskola av samma slag som den nutida. Boken finns kvar i kyrkan. Undertecknad berättade också om barnens uppförande i kyrkan och om skolorna i socknen i gammal tid. En barnkör sjöng psalmer.

Den 16 juni 1958 inföll 100-årsdagen av kung Gustaf V:s födelse på Drottningholms slott. Vid konungens sarkofag i Riddarholmskyrkan nedlades en krans från hembygdsföreningen och en från Lovö församling. Det flaggades i socknen. På kvällen höll föreningen minneshögtid på Drottningholms slott. I rikssalen, där Gustaf V:s dop ägde rum, var nu på dopaltarets plats det sista fotografi, som togs av konungen, uppställt, inramat av en flaggdekoration mellan liljor och syrener. Undertecknad berättade där hur det tillgick vid konungens födelse och det ståtliga dopet samt om hyllningarna på slottsterrassen på födelsedagarna och vid den döde konungens avsked från slottet. Högtiden i rikssalen slutade med ett leve för Sverige, följt av Du gamla du fria. Sedan man besökt paradsångkammaren, där kungen legat i Karl XII:s vagga och senare i sin kronklädda purpurfärgade kista, gick man till slottskapellet, vars altare var prytt med liljor. Från predikstolen höll fil. dr pastor Crispin Sjödén ett minnestal, som han slutade med prins Wilhelms fint stämda dikt till sin höge fader. Den gamle medaljprydda förre kyrkvärden direktör August Gustafson gick håvgång med den håv, som skänkts till minne av kung Gustafs födelse. Pastor Ingemar Glemme förrättade bön och sjöng vid altaret det stora Laudamus och Pro pace et principe. Församlingen sjöng Fädernas kyrka, Bevara Gud vårt foster-

land och Lycka ske konungen. Högtidligheten formade sig till ett mycket vackert Te Deum.

På försommaren fick föreningen motta som gåva av hr Faith-Ell, som på somrarna bebor Kungl. Badhuset, en stor samling av honom tagna färgbilder vid Drottningholm. Samlingen är värdefull för hembygdsföreningen, enär den nästan alla hus på Malmen och i Canton, förutom slottsbyggnaderna, statyerna m. m.

Det interna arbetet i styrelsen har under våren och sommaren varit intensivt, då det gällt att förutom alla här nämnda evenemang kraftigt gripa in för att söka skydda landskapet kring Drottningholm. I april blev det bekant, att det senaste regionplaneförslaget, trots alla våra hänvändelser till myndigheterna, upptog tätbebyggelse på både Sätraområdet och Johannisdalsområdet samt förutsatte broar över holmarna söder om slottet, alltsammans en ytterst obehaglig överraskning för oss, som trott att vi vunnit kampen mot förstörandet av den vackra utsikten över och från slottet. För att söka få regionplanen ändrad i berörda tre punkter vände vi oss i maj med olika skrivelser till en rad myndigheter, nämligen Rådet till skydd för Stockholms skönhet, Riksantikvarieämbetet, Stockholmstraktens regionplanenämnd, Ekerö kommunalfullmäktige, Ståthållarämbetet, Slottsarkitekten, Riksmarskalksämbetet och Kungl. Byggnadsstyrelsen. Allt detta arbete synes ha varit förgäves, att döma av det fastställda regionplaneförslaget, men kampen ämna vi icke ge upp. Juni och juli ägnades helt åt brofrågan. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hade bett kommunalfullmäktige ta ställning till tre skilda alternativ men utelämnat det fjärde, som hembygdsföreningen m. fl. anse var det enda tänkbara, nämligen en bred högbro norr om Drottningholm över Sotholmen till Blackeberg och Islandstorgets tunnelbana och en rätt smal bro på den gamla platsen rätvinkligt mot slottsfasaden. Fullmäktige antog alternativ I med broar söder om slottet, så att utsikten blir fördärvad liksom hela den orörda övärlden kring Kungsfjärden. De två enda drottningholmsborna bland fullmäktige reserverade sig mot beslutet. Vi hade sänt fullmäktige flera olika skrivelser i brofrågan, kringsänt en utredning av alternativ IV i 100 exemplar samt vänt oss med olika skrivelser till H. M. Konung Gustaf VI Adolf, Kungl. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, Stadsbyggnadsdirektören i Stockholm, Vägförvaltningen i Stockholms län, Riksantikvarieämbetet samt ett par tidningar. Ärendet är ännu ej avgjort lyckligtvis.

Berit Wallenberg.

ROSLAGENS FORNMINNESFÖRENING

Roslagens fornminnesförening, nu 40 år gammal, har de senare åren helt ägnat sig åt Roslagens museum i Norrtälje. Föreningens tidskrift, *Hundare och Skeppslag* — utkommen i elva delar åren 1939–1955 — är, tills ny redaktör tillträtt, nedlagd. Sedan föreningen 1950 förvärvat den s. k. Zettersténska gården, har ombyggnad och reparationer på musei-byggnaderna skett för omkring 20 000 kronor. I Zettersténska gården har iordningställts två rum till högreständsavdelning med gamla målade porträtt, möbler, vapen och böcker ur den Schürerska donationen samt silversaker m. m. efter bl. a. apotekaren Balkenhausen. Här har föreningen också sitt kansli och sammanträdesrum.

Föreningens verksamhet skötes av frivilliga krafter. De som år 1918 stiftade föreningen, borgmästare Hallin och hans samtida, har nu gått hädan och »andra generationen» har tillträtt. En sak kunde diskuteras i detta sammanhang. De som skapar ett museum har ett starkt samlarintresse och går in entusiastiskt för sin sak. De som kommer efter möts mera av den grå tristessen att söka vidmakthålla vad den förra generationen skapat. Då uppkommer gärna frågan om avlönad tjänsteman. Med generationsväxlingen följer också en viss intresseförskjutning. Förra hälften av detta sekel har utmärkts av starkt föreningsintresse, vilket också kommit den hazeliusinpirerade hembygdsrörelsen till del. Detta intresse har minskat hos de unga. Den som beaktar detta måste fråga sig hur det skall gå med alla dessa större och mindre frivilligt skötta museer, som växt fram de sista decennierna. Inför denna fråga har Roslagens fornminnesförening gjort framställning om tillsättande av en länsantikvarie för Roslagen med placering i Norrtälje men trots tillstyrkan av riksantikvarien mött motstånd hos ecklesiastikministern. Med hänsyn till Roslagens särart, markerad mångfaldigt i tradition och litteratur, tror föreningen, att frågan för Roslagens del löstes bäst genom en egen antikvarieinstitution än roslagsmuseets förvandling till exempelvis en filial till Upplandsmuseet i Uppsala. Värdet av museet med dess gårdar, tomter och samlingar torde nu överstiga 300 000 kronor.

P. M. Lijsing

SAMFUNDET DJURSHOLMS FORNTID
OCH FRAMTID

Två allmänna möten och en allmän diskussionsafton har hållits under år 1957. Det första mötet ägde rum 26 maj i samband med en bussut-

flykt med omkring hundra deltagare. Med förste arkivarien fil. dr W. Enblom som färdledare besöktes Stora Ängby lilla karolinska herresäte. Här liksom vid Hesselby slott och Säby herrgård i Järfälla fick dr Enblom anledning till intressanta jämförelser med det förslag till ombyggnad av Djursholms slott, som står i Suecia antiqua. Runsa, Spånga kyrka och Frösunda herresäte besöktes även.

Det andra mötet ägde rum 26 nov. i Djursholms samskolas aula, varvid lektorn fil. dr E. von Krusenstjerna höll ett med ljusbilder illustrerat föredrag om »Djursholmstraktens flora i växtgeografisk belysning.» Föredraget följdes av musikunderhållning.

Samfundet har under året stått som inbjudare till ett allmänt opinionsmöte om det s. k. »Skärnsäbadet», dvs. det av Djursholms idrottsstyrelse framlagda förslaget om ett friluftsbad på Skärnsäudde vid Germaniaviken. Mötet, som ägde rum 21 okt., inleddes av förespråkare för båda lägren. En livlig diskussion följde, varvid meningarna bröt sig. Ungefär femton talare anmälde sig och majoriteten uttalade sig emot projektet, som man ansåg skulle komma att förstöra ett av stadens vackraste naturområden.

Samfundet har under året genom inköp förvärvat en del värdefull litteratur samt mottagit gåvor av såväl medlemmar som icke medlemmar.

Märta Heilborn

SKOGS-TIBBLE FORNMINNESFÖRENING

Vår fornminnesförening var söndagen 10 aug. 1958 samlad till sitt 30:e årsmöte. Ett tjugotal av föreningens medlemmar hade infunnit sig, vilket får betecknas vara god tillslutning då det gäller vår förening. Till föreningens ordförande valdes läroverksadjunkt P. G. Nylund, till vice ordförande köpman Gösta Ekmyr, till sekreterare undertecknad studerande Yvonne Ekmyr samt till kassör f. d. hemmansägare Carl Ingmar. Övriga styrelseledamöter blevo herrar Gustaf Björling och Oscar Kjellin. Till revisorer omvaldes fru Anna Kjellin och fru Britta Ekmyr och som ersättare fru Wictoria Lindström och herr Emanuel Lamberg. Efter årsmötesförhandlingarna uppvisade läroverksadjunkt P. G. Nylund en stenya, som påträffats i Tackmossen i Ribbingebäck. Fyndet kommer att tillföras Skogs-Tibble fornminnesförenings samlingar. I övrigt har verksamheten inom vår fornminnesförening fortgått på samma sätt som under tidigare år.

Yvonne Ekmyr.

SOLLENTUNA HEMBYGDSFÖRENING

Vid årsmötet 28 febr. 1957 höll fil. dr Ernst Manker föredrag med ljusbilder över ämnet »Lapparna — ett naturfolk med kultur». Dessutom visades färgfilmen »Raid». Söndagen 28 april företogs en uppskattad fågelutflykt till Edsjön. Med buss gjordes på försommaren en utflykt till Gränome 250 år gamla herrgård i Olands-Stavby socken. Uppehåll gjordes vid Almunge, Knutby och Fasterna kyrkor samt vid Mörby slottsruin. Midsommaraftonen firades å hembygdsgården vid Hersby under hävdvunna former. Söndagen 1 sept. anordnades en utflykt till Edsbergs slott. Ett hundratal personer passade på tillfället att bese det vackra slottet från 1700-talets mitt, som alltjämt bebos av medlemmar av familjen Rudbeck ehuru slottet sedan några år tillhör Sollentuna köping. I serien »landskapsaftnar» anordnades 24 okt. en Gotlandsafton med föredrag av pastor Fritiof Dahlby om medeltid och nutid på Gotland, visning av prins Wilhelms film »Gutarnas ö» och musik av Södertörns spelmannslag. Söndagen 8 dec. hölls julmäsas på Hersby. Mässbesökarna möttes av taktfast dunkande från logen, där det på gammalt sätt tröskades med slagor. En smidesmästare från trakten arbetade i den lilla smedjan med tillverkning av handsmidda spikar, som blev åtråvärda souvenirer. I stugan demonstrerade damer i färgglada bygdedräkter halmbockstillverkning och ljusstöpnig på gammaldags vis. Kaffe serverades, korv grillades och såldes.

Årsmötet 1958 hölls 6 mars. Efter årsmötesförhandlingar förekom sång av Sollentuna Musiksällskaps kör under ledning av musikdirektör Nils-Olof Berg samt förevisning av ljusbilder, »Sommarvandring i Sollentuna», med tal och deklamation. Den 17 april hölls en Bohuslänsafton med föredrag, betitlat »Västkustsommars», av Svenska Turistföreningens direktör Halvar Sehlin, visning av filmen »Där sillen och sommargästerna stimmar» samt sång av Sollentuna skolkör under ledning av musikdirektör Åke Löfdahl. En längre bussutfärd anordnades 8 juni med omkring 100 deltagare till Linnés Hammarby, Tensta kyrka, Gödåkers gravfält och Uppsala. Midsommaraftonen firades traditionellt vid hembygdsgården med dans kring majstången, folkdanser, tombola, visning av samlingarna, gammal dans på logen, kaffeservering m. m.

Årsmötet och landskapsaftnarna har hållits i Häggviksskolan och varje gång samlat 100 personer. Kaffe och samkväm har då alltid ingått i programmet. Midsommaraftonet vid Hersby drog som vanligt stor publik.

Under året har föreningen i sin skriftserie utgivit en bok om Edsbergs slott, författad av amanuensen vid Nordiska museet Jan Brunius.

Antalet medlemmar i föreningen är omkring 700. I likhet med föregående år har föreningen haft förmånen åtnjuta kommunalt anslag med 2000 kr.

Nils Göransson

Börje Hultman

STOCKHOLMS-NÄS HEMBYGDSFÖRENING

Den första större händelsen för oss hembygdsvänner varje år är Upplands fornminnesförenings vinterting med diskussionen på Hantverksföreningens lokal, där vi, som syssla med aktivt hembygdsarbete, kunna lyssna till andra hembygdsarbetande personers syn på arbetet och få många goda uppslag. Alla idéer och förslag äro ytterst välkomna, ty vi behöver undersöka alla möjligheter för att vidmakthålla och driva fram hembygdsarbetet och få även ungt folk att intressera sig för äldre tiders arbetsinsatser som grund för vår tids välstånd.

Året 1957 började, på ett för vår hembygdsförening glädjande sätt genom att föreningen hedrades med Disa Gilles pris.

Alla vet vi, att en hembygdsgård kräver mycken tillsyn och kostsam vård. En stor del av våra strävanden måste inriktas på gårdens förbättringar. Sålunda har under förra året vatten och avlopp installerats i vaktmästarebostaden. För att underlätta arbetet vid fester av olika slag, planeras samma modernisering för själva mangårdsbyggnaden. Med det sistnämnda måste vi troligen vänta ett år.

Vilka åtgärder böra vidtagas mot husbockens härjningar? Denna fråga borde komma på tal vid de årliga diskussionerna på vintertinget. Vi lutar åt den åsikten, att frågan kanske inte är så aktuell när det gäller gamla hus av kärntimmer.

Vårt hembygdsmuseum har under detta år fått tillökning i föremålsbeståndet. Bl. a. ha vi som gåva fått ett par tennstakar med gustaviansk dekor, tillverkade i Stockholm år 1800 i tenngjutaren Erik Pettersson Krietz' änkas verkstad.

Under våra årsmöten anordnas som regel ett lämpligt föredrag. Detta år hade fru Gunnel Hazelius Berg välvilligt ställt sig till förfogande med ett anförande om »Svenska Folkdräkter». Fru Hazelius Berg beskrev därvid på ett synnerligen intressant och trevligt sätt folkdräktens utveckling under åren samt åskådliggjorde föredraget med skioptikonbilder.

Midsommaren bruka vi ägna åt barnen. Liksom tidigare fick de även

i år åka i lövade skrindor från planen vid järnvägsstationen till hembygdsgården. I spetsen för tåget redo två unga förridare. Majstången kläddes av flinka mammor, glada över att deras barn fick dansa kring stången. Omkring 200 barn bjödös på saft och bullar.

Hembygdsföreningen måste varje år anordna en sommarfest för att stärka sin ekonomi. Det innebär några veckors hektiskt arbete för dem, som ha hand om förberedelserna, men det är på samma gång roligt att försöka få någonting ut av det hela. Festen hölls i år 17 aug., men vi ha av olika skäl planerat att ordna den under juli kommande år.

Utöver vad vi kunna anskaffa genom dessa fester få vi anslag av kyrka och kommun, för vilket vi äro mycket tacksamma.

Herman Svenngård

STOCKHOLMSTRAKTENS HEMBYGDSKRETS

Kretsen hade i november 1957 utfärd till Sundbyberg. Efter högmässan med predikan av pastor Stig Beausang visades Sundbybergs kyrka av kretsens skattmästare Henning Österberg. Vid kyrkkaffet i församlings-salen höll fil. lic. E. Baudou föredrag om fornminnesinventeringens resultat samt om värden av fornlämningar, varefter en ivrig diskussion tog vid. Slutligen fortsatte man till Sundbybergs förnämliga hembygdsarkiv, som förevisades av hr Österberg.

8 juni 1958 hölls årsmötet i Ekerö kommunalhus, varvid den på väggen i fullmäktigesalen uppsatta regionplanen blev föremål för studium och diskussion rörande åtgärder för att rädda naturen. I högmässan i Ekerö kyrka predikade styrelsesuppleanten, kyrkoherde Henry Röttorp, som sedan förevisade kyrkan. Kyrkkaffe intogs i det gröna i Träkvista. Därefter bestogs den högt belägna Erikstens fornborg under undertecknads ledning, varvid den mycket vida utsikten blev föremål för kommentarer. Den är liksom utsikten ovanför Ekerö kyrka värd att skyddas, varför ett bebyggande av Johannesdalsbergen, Bornsjöområdet etc. måste förhindras. Därpå fortsattes bussresan till Kaggeholms slott och park, där undertecknad höll ett kort föredrag om slottets historia. Slutligen visade undertecknad platsen för de kända Lillöutgrävningarna, där bl. a. den välbekanta buddhabilden hittades 1956, samt vackra fotografier av de märkliga fynden. Grävningarnas ledare, docent Wilhelm Holmqvist, höll sedan föredrag om grävningsresultaten och framtidsplanerna. Under bussresan blevo färdledarna insatta i den viktiga brofrågan vid

Drottningholm och på Lillön undersöktes en lämpligare dragning av den planerade genomfartsleden från Södertälje över Mäläröarna.

Riksantikvarieämbetet, Samfundet för hembygdsvård, Ekerö kommunalfullmäktige och Regionplanenämnden har tillställts skrivelser angående bättre vägdragning över Lillön för att skona den förhistoriska miljön, de tre senare också angående skydd åt utsikten från Erikstens fornborg och från åsen ovanför Ekerö kyrka, dessa båda rent norrländska utsikter över Mälaren. I längre skrivelser till Regionplanenämnden och Samfundet för hembygdsvård vädjades om att Stockholms stad skulle nekas bebygga det vackra fritidsområdet Mälärblick i Bromma med dess underbara utsikt och härliga klippor, Johannesdalsbergen i Huddinge, som skulle förstöra utsikten från turistvägen från Drottningholm till Ekerö kyrka och Sättrabergen, som skulle fördärva utsikten över och från Drottningholms slott, samt vädjades om att inga broar skulle byggas över holmarna söder om Drottningholms slott, varigenom den obebyggda övärlden skulle fördäras för all framtid. I stället borde en ny bro byggas över Sotholmen till Blackeberg.

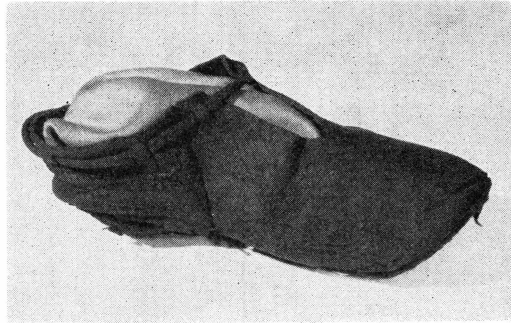
Berit Wallenberg

SYDVÄSTRA UPPLANDS KULTURHISTORISKA FÖRENING

Av den styrelseberättelse, som föredrogs vid årsmötet i maj 1958, framgick, att de betalande medlemmarnas antal var 300. Föreningens styrelse har haft till ordf. kapten Nils Lundin, till sekr. redaktör T. Lönnefalk och till kassaförvaltare och museiföreståndare herr Sven Sjöborg. Övriga styrelseledamöter ha varit f. d. sparbanksdir. Karl Arosenius, f. d. faktor E. Englundh, folkskollärare E. Granåsen, kyrkoherde P. Köndell, fabrikör E. Söderberg, riksdagsman E. Thun och överpostiljon B. Gustafson.

Verksamheten har huvudsakligen bedrivits inom museets ram. Detta har, utom på sommaren, varit öppet lördagar och söndagar kl. 13-14. Omkring 1 000 besökande har mottagits under året. Enligt accessionskatalogen finns i museet 3 870 föremål. Bland nya gåvor kan nämnas en gasoljelampa av mässing, diverse vävtillbehör och linberedningsverktyg, smiden, alnmått, fotografier och böcker. En silverdosa av Enköpings-fabrikat och en saltkvarn har bl. a. köpts. Från grundgrävningar inom staden har tillvaratagits en barnsko från 1400-talet, trätallrikar med bomärken m. m. Då fastigheten Kungsgatan 20 revs, bevarades

Sydvästra Upplands Kulturhistoriska förening:
Barnsko från 1400-talet
funnen vid grävning i
kv. Borgmästaren, Enköp-
ping.

däriifrån en hel rumsinredning med paneler, dörrar och tapeter och likaså har vid rivning av fastigheterna Kungsgatan 8, 10 och 12 tillvaratagits kakelugnsdelar, signerad takpanna och tapetprover.

Ekonomiskt stödes föreningen av Enköpings stad och Sparbanken i Enköping.

Thore Floderus

SÖDERFORS HEMBYGDSFÖRENING

Av styrelseberättelsen för 1957 framgår att Gammelgården behåller sin popularitet bland såväl bruksbor som tillfälliga gäster. Under 1957 var det sålunda 958 personer, förutom ett antal korporationer och skolklasser, som tecknade sina namn i gästboken. Ett besök i gården gjordes bl. a. av länsarkitektkontorets tjänstemän och 24 sept. voro åtta av Sveriges landshövdingar samtidigt på en snabbvisit i den gamla Smedsbostaden, däribland sörmländska landshövdingen Bo Hammarskiöld, som uttryckte sin glädje över att få återse Söderfors, där han själv som yngling vistats ett antal somrar.

En del nyförvärv av inventarier har tillkommit och plikttroget vaktmästarpar har varit Rosa och Ernst Kvist.

Söderfors' uppskattade hembygdsspel, »Bruket är vårt, sa' sme'n», som givits sex år i följd inför tillsammans omkring 25 000 åskådare, kunde tyvärr icke framföras midsommardagen 1958, på grund av att några av de i huvudrollerna agerande insjuknat. Bruksborna saknade det traditionella spelet och hembygdsföreningen skall försöka återta sitt midsommarspel ett kommande år.

Skådespelartruppen var ändock samlad vid midsommartid, då bruks-

Söderfors hembygdsförening: »Smedsmidda» i Söderfors med 100-talet gäster.

chefen direktör P. G. Brännström med fru hade inbjudit de i spelet medverkande till supé i sitt gästfria hem. Det var en trivsam kväll, då det pratades bygdespel och sjöngs smedvisor under angenäm stämning.

»Smedsmiddan», en av föreningens årliga sammankomster, hölls med 100-talet deltagare. Såsom alltid vid dessa »kalas» var det glad och god stämning vid långborden, där mat och dryck efter åldrig matsedel serverades. Vid detta tillfälle överlämnades föreningens förtjänstplakett till fyra medlemmar. I underhållningsprogrammet medverkade bröderna Ivar och Kurt Tallroth med allmogemusik på nyckelharpa och fiol. Läroverksadjunkt Karin Alinder, som var hedersgäst, berättade bygdehistorier och sägner från upplandssocknar och tandläkare B. Johansson visade en serie vackra färgbilder över bruksbebyggelsen.

Under 1958 har föreningen liksom tidigare haft en del samarbete med Uppsala läns naturvårdsförbund i frågor rörande naturskyddet i bygderna.

Föreningens medlemsantal vid årets slut utgjorde 104.

Styrelsen, som valdes vid årsmötet 7 maj 1958, har följande sammanställning: förrådsförvaltare Georg Wahlström, ordf., direktör P. G. Bränn-

Söderfors hembygdskörening: Fil. mag. Karin Alinder berättar bygdehistorier och sägner vid »Smedsmiddan» i Söderfors.

ström, v. ordf., lärarinnan Annie Wittlock, sekr., verkstadsarbetare Ivar Ceder, v. sekr., verkmästare Alvar Tidlund, kassaförvaltare. Övriga ledamöter: kemist Östen Englund och stålsynare Gerhard Lantz. Revisorer äro folkskollärare Erik Sandberg och kamrer Gunnar Berggren.

Styrelsen vill till föreningens medlemmar, ävensom till personer utanför densamma, vilka under förlidet arbetsår på olika sätt lämnat verksamheten sitt stöd, rikta ett varmt tack.

Georg Wahlström

SÖDRA OLANDS HEMBYGDSGILLE

Hembygdsgillet har 15–17 aug. 1958 arrangerat sitt vart femte år återkommande hembygdsting. Det fick denna gång formen av en hemslöjds- och hantverksutställning med mottot »Oland visar». Det var ett djärvt

Södra Olands Hembygdsgille: H. K. H. Prins Bertil inviger hemslöjds- och hantverksutställningen »Oland visar» fredagen 15 aug. 1958.

företag och pessimism saknades ej heller, men tack vare att så gott som samtliga av Olandsbygdens ideella föreningar slöt upp och fördelade de olika uppgifterna sinsemellan kunde det hela fullföljas. Redan på ett tidigt stadium fick vi löfte av H. K. H. Prins Bertil att förrätta utställningens högtidliga öppnande och landshövding Elis Håstad, som var en entusiastisk hjälpare och rådgivare, utsågs till festkommitténs hedersordförande. Olands kommun ställde välvilligt Centralskolan till vårt förfogande och därmed var utställningssalar, festplats och serveringslokaler ordnade. Det stod snart klart för oss att det vore nödvändigt med hänsyn till tingets omfattning att anställa en utställningskommissarie. Det blev Studentkårens ordförande fil. kand. Erik J. Ehn, Uppsala, som med säker hand skötte detta uppdrag.

Även vid årets ting utgavs tidningen »Olandsbygden», redigerad av fru Alice Eriksson. Det är en trevlig publikation som kan vara av intresse även för dem som bygga och bo utom Oland. Upplagan är ännu ej slutsåld, varför tidningen kan rekvireras till reducerat pris från Södra Olands Hembygdsgilles styrelse. Hemslöjdsutställningen, ordnad av hemslöjdskonsulent Barbro Sundqvist, var omfattande och fyllde tre salar.

»Södra Olands Hembygds-gille»: Publikbild från invigningen av »Oland visar».

Industri och hantverk representerades av 39 utställare och omfattade fabriks- och industrialster, hantverk, hobby, konst, jaktvård och jordbruk med bl. a. gilletts äldsta och nutidens allra nyaste redskap. Det som ej rymdes inomhus var uppställt på planen invid skolan.

Det var många år sedan denna bygd i Uppland besöktes av en kunglig person. Enligt en sägen skall Karl XII en gång jagat älg här i trakten. Det var med vörtnadsfull förväntan som man fredagen 15 aug. mötte upp och tog del av Prins Bertils varmhjärtade invigningstal, som mynnade i en vacker hyllning till Olandsbygden.

Festalet hölls söndagen 17 aug. av landshövding Elis Håstad och för de olika deltagande grupperna talade under utställningsdagarna för Uppsala läns hushållningssällskap direktör Göran Knutsson, för Uppsala läns husmodersförbund fru Ingegerd Englund, för Hantverksföreningen optikermästare Stig Stefansson och för Jaktvårdskretsen ordföranden i Uppsala läns Jaktvårdsförening general Gustav Dyrssen. Ett bygdespel »Den starkaste», författat av fil. mag. Karin Alinder, uppfördes under festdagarna på friluftsteatern vid Abrahamstorp av amatör-sällskapet »Olänningarna».

För musikunderhållningen svarade F 16:s Musikkår. Dessutom medverkade Gimo hornmusikkår, Valö spelmanslag, Rune Plyhms orkester, Olands lärareorkester, Olands-Frösåkers kontrakts kyrkokör samt Husmoderskören.

Vädrets makter var oss under denna så regniga sommar tämligen nådiga och publiktillslutningen blev stor. Utställningar brukar sällan gå ihop, men här blev det dock ett netto, som gjorde att Gillet kunde likvidera större delen av de gamla skulderna.

Den obligatoriska midsommarfesten vid Gammel-Gränome lämnade även i år ett litet netto och antalet visningar har stigit, särskilt sedan Svenska Turistföreningens vandrarhem öppnats med 22 bäddar. Vid årsmötet omvaldes styrelsen med undantag av fru Ellen Jansson, Husby säteri, som på grund av ålder undanbad sig återval. Hon valdes enhälligt till hedersledamot. I hennes ställe invaldes fru Ulla Stavring, Husby.

Alunda Gamla klockargårds nedre våning användes nu som församlingshem och kyrkofullmäktiges samlings-sal. Sedan el-värme installerats i gården kan lokalen användas även under den kalla årstiden som förenings- och studielokal.

J. G. Fredlund

TIERPS HEMBYGDSGILLE

Tierps Hembygdsgille har under det gångna året bedrivit sin verksamhet i stort sett som under tidigare år. Hembygdsfester ha hållits men det ekonomiska resultatet har blivit mindre gott på grund av otjänlig väderlek. Gillet har anordnat sin sedvanliga fågelexkursion med relativt stort deltagande. Under året har ett nytt häfte av »Tierpsbygden» på ett 80-tal sidor utgivits och ur redaktionskommitténs företal anføres: »Tierp är ovanligt vanlottat i fråga om hembygds litteratur. För en turist finns det knappast något läsvärt om tierpsbygden. Det snart sagt enda av kulturhistoriskt värde, som skrivits om Tierp, förekommer i det första häftet av »Tierpsbygden». Detta häfte utgavs av Tierps Hembygdsgille år 1938.» Tanken att utge ett andra häfte väcktes av undertecknad vid årsmötet 1957, varvid en kommitté på fem personer tillsattes med läroverksadjunkt Gunnar Wallén som redaktör. Det andra häftet av »Tierpsbygden» publiceras sålunda precis 20 år efter det första. Det är redaktionskommitténs förhoppning att det nya häftet skall mottas med samma välvilja av allmänheten som en gång det första häftet. Artiklarna beröra både gammalt och nytt i tierpsbygdens kultur- och natur-

historia. Kyrkoherde Arvid Wannerdt formar sin inledande artikel till ett herdaminne över medeltida präster i Tierps gamla ärevärdiga sockenkyrka. Kantor Nimrod Alinder beskriver tierpsbygdens djurliv och landskapsvård med vida utblickar över sockengränserna. Slutligen skildrar läroverksadjunkt Gunnar Wallén i anslutning till Tierps vapensköld med dess tre humleax den tidshistoriska bakgrunden i fråga om humleodling och ölbrygd i svunna tider. Med vederbörligt tillstånd av kyrkoherde Sam. Rönnegård i Garpenberg publiceras Tierps-sången »Det lyser sol kring Tämnrå», tillkommen i början av 1930-talet, då Rönnegård var adjunkt i Tierps församling. Till sist må nämnas en avdelning Tierpiana, bestående av smärre bidrag från skilda tider rörande Tierps gamla bygd och folk. Bland bidragen kan nämnas ett avsnitt om Tierps hälsobrunn ur salpetersjuderidirektören Olof Graus resebeskrivning från 1700-talet. Vidare förekommer ett intressant inlägg i diskussionen om tierpsnamnet av komminister Åke Runmark, som här lanserar en helt ny tolkning.

Läroverksadjunkt Wallén bör ha en särskild eloge för sitt grundliga arbete med »Tierpsbygdens» andra häfte och ett tack framföres även till alla annonsörer. Nu gäller det att snabbt försälja upplagan så att alla kostnader kunna täckas.

Carl Schollin

UPPLANDS-VÄSBY HEMBYGDSFÖRENING

År 1957 har styrelsen hållit fem sammanträden, varvid en del beslut fattats dels om undersökning i vad mån Fresta Klockargård kan användas som museum, dels om protest mot våra sjöars »nedlortande», samt om inrättande av ett provisoriskt förvaringsrum för gamla kulturföremål m. m. Vidare har en fototävling anordnats med gott resultat.

Antalet medlemmar i föreningen är 103. Under året har tillkommit 10 nya medlemmar.

På inbjudan av Upplands-Väsby hantverksförening deltog föreningen i en 26 maj anordnad mässa med en utställning av föremål från både forntiden och senare tid. Samma dag anordnades en utflykt till Sköldnora gamla kungsgård i Fresta socken, där deltagarna välkomnades av fru Ella Lettström. Gårdens historia meddelades på ett intressant och förtjänstfullt sätt av arkitekt Gustaf Lettström. Större delen av talen, föredragen m. m. upptogs på magnetofonband av föreningens kassör E. Lindholm. Föreningens »hovfotograf» E. Svedell tog många vackra

färgfoton. Hr Sellin med son och Fresta hembygds- och kyrkokör bidrog med musik och sång. Utflykten gynnades av ett utomordentligt sommarväder.

Ytterligare en utflykt hölls 20 okt., varvid samling skedde i Eds kyrka, först till högmässan, och därefter till samkväm i Kyrskolan. Efter högmässan lämnade komminister Odenrick i Ed en historik om kyrkan. Vid samkvämet visade herr E. Svedell bilder från Sköldnora, beledsagade av magnetofonupptagningen. Det nybildade folkdanslaget bidrog förtjänstfullt till underhållningen. Efter samkvämet samlades en del av deltagarna i prästgården. Komminister Odenrick gav med hjälp av gamla syneinstrument en ingående historik om hur prästgårdens byggnader kommit till, och hur de bevarats och underhållits tiderna igenom. Vid såväl samkvämet som senare i prästgården arbetade vår magnetofonman.

Vid sammanträde 10 maj diskuterades ett av herr L. G. Lindmark inkommet förslag om bildande av ett folkdanslag. Herr Lindmark fick föreningens uppdrag att starta detsamma och f. n. har danslaget 30 medlemmar.

Föreningen har genom därtill utsedda delegerade representerats vid Upplands Fornminnesförenings Vinterting i Uppsala 3 febr. 1958 och vid Samfundets för hembygdsvård årsmöte 30 nov. i Börssalen i Stockholm.

Sven Odenrick

VALÖ-FORSMARKS HEMBYGDSFÖRENING

Valö-Forsmarks hembygdsgård utbygges alltmer. Byggnadsarbete pågår nu vid den ditflyttade Norrtorpsgården, som inredes till museibygnad. Vid dess ena gavel skall upphängas en vällingklocka från Forsmarks bruk. En gårdssmedja kommer att iordningställas med all dess gamla utrustning. En bod från Vigelsbo skall flyttas till hembygdsgården, kanske redan denna höst. Föreningens föremålssamling har ökat och uppgår nu till 700–800 nummer.

Föreningens tidning »Bygden» har 1958 utkommit med två häften. Åtgången har som vanligt varit god och kritiken, både i ortspressen och bland allmänheten, välvillig.

En spelmans- och folkdansstämma hölls 3 aug. 1958 vid hembygdsgården med stor tillslutning. Ett 20-tal spelmän med Eric Sahlström, Tobo, i spetsen medverkade liksom folkdansare och historieberättare. Kyrko-

herde Nordgren i Valö talade om musik för den till 300-400 personer uppgående publiken.

Föreningen har under sommaren haft två utflykter med buss, en till Vaddö, Grisslehamn och Singö med uppträdande av spelmans- och folkdanslagen och en till i Furuviik i samband med Upplands dag.

G. Jonsson

VECKHOLMS PASTORATS HEMBYGDSFÖRENING

Vid årsstämman 30 mars 1958 fyllde vår hembygdsförening tio år, vilket högtidlighölls med dels en historik över föreningens verksamhet av ordföranden kyrkvärden Herbert Lennartson och dels föredrag av landsantikvarie Nils Sundquist över ämnet »Gammal bondekultur i Uppland». Sedan föregående årsmöte har föreningen mottagit värdefulla gåvor. Med minnesgod omsorg om Veckholms gamla prästgård, har professor Fredrik Berg och hans maka skänkt 5000 kr. till iordningställandet, varigenom möjliggjorts att installera elektrisk värmeledning i nedre våningen, anskaffa elspis och försätta golven i fullgott skick. Veckholms syförening har skänkt matservis med bestick och syskonen Berg och fru Signe Tornberg värdefulla möbler. Genom insamling av kontanter och spannmål har föreningen erhållit omkring 1000 kr.

Annandag pingst 1958 hade föreningen glädjen att få motta besök av Upplands fornminnesförening vid dess vårutflykt. Vid årsmötet och kaffedrickningen i Veckholms gamla prästgård stod föreningen som värd. Detta besök har i hög grad stimulerat vår hembygdskänsla. När därtill lägges de ökade materiella förutsättningarna för vårt arbete, kan vår hembygdsförening med tillförsikt se framtiden an.

Sven Palm

VITTINGE HEMBYGDSFÖRENING

Vittinge hembygdsförening fortsätter det arbete, som Egron Lundell och några intresserade sockenbor började för 35 år sedan. Åtskilliga av de medlemmar, som var med då, bildar fortfarande en verksam och pålitlig kärntrupp i föreningen, som nu har ett hundratal medlemmar.

Det innebär stundom vissa olägenheter för en hembygdsförening som Vittinge att vara verksam i en gränzon mellan två län, Uppsala län och Västmanlands län. Kontakten med Upplands fornminnesförening blir kanske inte alltid så stark som man ibland skulle önska. Vi försätter vår

verksamhet efter gamla kända linjer, vilket innebär att vi årligen under första lördagen och söndagen i juli anordna en hembygdsfest med kulturellt program. Från 1958 års hembygdsfest kan bl. a. noteras föredrag av kyrkoherde Erik Myrgren, Vittinge, över ämnet »Kyrkan och hembygden». Vidare förekom musik av uppländska spelmän med Johan Olsson och Leonard Larsson i täten samt teater av »Studio Westmannia», Västerås, som uppförde Vilhelm Mobergs pjäs »Marknadsafton». Många gamla kända ansikten utifrån såg vi som vanligt på hembygdsfesten, som alltid utövar en viss dragningskraft också på sockenbor i församlingen.

Söndagen 1 juni 1958 var en högtidsdag för hembygdsföreningen. Den fick då hälsa ett 40-tal medlemmar av Vittinge Gille i Stockholm som gäster i hembygden. Huvudstadsborna övervar först högmässan i sockenkyrkan, där hembygdsföreningens ordförande efter gudstjänsten talade om kyrkans historia och berättade om dess minnen från svunna sekler. Efter besök i Morgongåva växande industrisamhälle samlades resenärerna på hembygdsgården, där föreningen ordnat samkväm med förplägnad samt improviserad underhållning. Glädjande nog fick vi senare bekräftelse på att »utvandrarerna» från huvudstaden haft mycken glädje och behållning av besöket i hembygden.

Lagga hembygdsförening, som besökte Vittinge lördagen den 2 aug., hade otur med vädret. Regnet stod som spön i backen. Efter det mottagandet planerats på hembygdsgården i Gillberga lades programmet om sedan Edit och Gideon Gustafsson i Norrgården erbjudit sig att upplåta sitt vackra hem för gästerna. Där förenades Lagga- och Vittingebor under eftermiddagen i angenäm samvaro.

Trefaldighetsfirandet kan ej förbigås, när något om hembygdsföreningens verksamhet skall berättas. Detta utgör numera en allt fastare tradition i bygdens liv och samlar år från år allt fler deltagare. I den ljusa försommarkvällen tågade vi som vanligt ut från hembygdsgården till källan med musik i täten för att »dricka hälsa» för kommande år, lyssna till tal samt sång av Vittinge kyrkokör och stämma in i det leve för den nordiska sommaren, som ordföranden på övligt vis alltid utbringar innan Anton Segerqvist sätter klarinetten till läpparna och Gunnar Jansson axlar remmarna till dragspelet i och för »Knubbolisas brudmarsch» eller någon annan låt från bygden, som ger takt vid skarans återtåg till hembygdsgården och efterföljande samkväm.

Men även för eftervärlden mera synbara ting har hembygdsföreningen utfört år 1958. Den knuttimrade spannmålsboden från akademigården

i Nickbo, en gåva av universitetets jordbruksförvaltning, har uppförts på hembygdsgården i vinkel mot portlidret. Det var med glädje man bevittnade den villighet från medlemmarnas sida, som visades vid såväl nedmärkning som transport och återuppförande av denna byggnad, som förskriver sig från början av 1880-talet. Tre erfarna karlar inom föreningen, Ejnar Johansson, Tjällbo, Robert Larsson, Grimle, och Gideon Gustafsson, Norrgården, ledde arbetet och många yngre krafter hjälpte villigt till. När taklagskransen hissats, kom några av föreningens kvinnliga medlemmar och bjöd på »taklagskalas». Boden pryder sin plats och utgör ett värdefullt komplement beträffande utrymmen för hembygdsföreningens tillhörigheter. Soldatstugan i Myrkarby, som föreningen fått som gåva av hemmansägare Valfrid Eriksson och hans familj, står dock kvar på sin gamla plats. Vi får se om någon lämplig byggnadsplats kan beredas på tomten. Viktigt är att denna typiska byggnad från indelningsverkets dagar blir bevarad.

Paul Anderson

VÄNGE HEMBYGDSFÖRENING

I sept. 1957 företogs en utfärd till Gammel-Gränome och Knutby. I Knutby ägnades huvudparten av tiden åt Gammelgården och dess samlingar. Efter den mest angenäma samvaro med bygdespelmännen och andra representanter för Knutby-Bladåker, varunder kyrkvärden Berglund berättade om museet och hembygdsarbetet, avslutades dagen med besök och aftonbön i kyrkan, där samvaron med kyrkoherden Söderlund ihågkommes med särskild tacksamhet.

Årshögtiden hölls i febr. 1958 i Församlingssalen i Vänge, varvid konsulent Nils Presto höll föredrag om »Svensk folkmusik».

Söndagen 18 maj hade föreningen glädjen att få utöva värdskap vid Uplandsavdelningens av Samfundet för hembygdsvärd årsmöte. Programmet upptog årsmötesförhandlingar under ledning av ordf. O. Joachims-son, deltagande i högmässan i Vänge kyrka samt därefter samkväm i Församlingssalen med spelmansmusik av ett spelmanslag ur Uplands Spelmansförbund. Läroverksadjunkt Karin Alinder talade om »Runstaven, vårt äldsta bondeinventarium» och konsulent Presto kommenterade låtar sekundär av spelmanslaget. Dagen avslutades med besök vid Ekeby by.

Midsommarfesten hölls i år efter samma program som förra året vid

Bertil Karlssons gård i Ekeby by, men under bättre väderleksförhållanden och med betydligt större tillslutning.

Väderkvarnen vid Ekeby by har försetts med välbehörlig ny rödfärg. Ett kartotek över inventarier har börjat uppläggas. Under året har föreningen mottagit gåvor av fröken Cecilia Bergqvist och montör J. A. Eriksson.

Med Stiftsnämndens medgivande har genom Emil Pettersson företagits viss uppsnygning av Gillbergs och Falks gårdar i Ekeby.

Wilhelm Hagman har insjungit en julvisa på band på melodi upp-tecknad av Gertrud Gisslow. Visan sjöngs vid Staffangång på 70-80-talen i bl. a. Hagby socken.

Densamma (upptecknad efter Wilhelm Leonard Hagman, f. 1871, med uppställning av undertecknad) har följande text:

||:Goder morgon:|| både herre och fru
vi komma för att båda er en fröjdefull jul
||:ifrån alla olyckor bevare eder Gud!:||

Guds son är född i Betlehem på denna dag
allt efter Guds eget välbehag och vorden kött
av blotta gunst och nåde är han oss sänd
till hjälp och tröst
och haver från all våde
all världen återlöst

I detta namn skall alla släkten varda
som uppå jorden finnas må välsignade och sparda
att livets krona få.

Per Axel Björkman

VÄSTERLÖVSTA HEMBYGDSFÖRENING

Under året har till hembygdsföreningen genom fru Ingrid Nilsson, Heby, överlämnats en del värdefulla föremål från 1700- och 1800-talen. De utgöras av diverse klädespersedlar (högtidsväst, brudgumsväst, ungfarsväst m. fl.) och husgeråd, som tillhört hemmansägaren Jan Ersson, Gård-sjö, född 1812.

Liksom föregående år firades Valborgsmässoafton med vårdkase, tal, sång, uppläsning, uppvisning av brandkåren samt fyrverkeri. Även på Kristihimmelfärds morgon skedde sedvanlig samling. Midsommarvakan

blev dock inte den stora folkfest som den brukar vara på grund av ett ihållande regn. Festen hölls inomhus i hembygdsgården med tal av komminister Bertil Elgstedt, Sala. Genom regnet uteblev det mesta av de behövliga inkomsterna. Dessa ersattes delvis fram på hösten genom en paketauktion med lotteri i Heby godtemplarlokal. Vid detta tillfälle höll komminister Gösta Lovén, Runhällen, föredrag om Italien och utfördes sång och musik av kantorerna Arne Dahlquist, Heby, och Sven-Erik Lingman, Runhällen.

Vid årsmötet 1958 höll landsantikvarie Nils Sundquist, Uppsala, ett med ljusbilder belyst föredrag om »Bondehem och bondekonst i Uppland i gången tid».

Vid midsommarfesten 1958, som även den delvis regnade bort, talade folkskollärare Assar Jansson, Sala, om de obesuttna. Musik utfördes som vanligt av våra egna bygdespelmän och av Möklinta spelmanslag.

Hembygdsgården har i stor utsträckning även använts till förenings-sammanträden och familjefester. Sedan i gården installerats en oljekamin, som visat sig fungera bra, har gårdens användning väsentligt ökat.

Föreningens medlemsantal var vid årsmötet 708, varav 101 erlagt engångsavgift med 25 kronor.

Erik Ström.